

Työllistymistä edistävät sosiaalipalvelut muutoksen kynnyksellä – tilannekuva ennen uudistuksia

Havaintoja ja esimerkkejä
hyvinvointialueilta

Tuuli Riisalo-Mäntynen

Jarno Karjalainen

Leena Normia-Ahlsten

(toim.)

etunimi.sukunimi@thl.fi

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos

Institutet för hälsa och välfärd

Finnish Institute for Health and Welfare

PL / PB / P.O. Box 30

FI-00271 Helsinki, Finland

Puh/tel +358 29 524 6000

thl.fi

Sisällysluettelo

1.	JOHDANTO	3
2.	TYÖLLISTYMISTÄ EDISTÄVIEN SOSIAALIPALVELUIDEN NYKYTILA TILASTOJEN VALOSSA	4
3.	TYÖLLISTYMISTÄ EDISTÄVÄT SOSIAALIPALVELUT HYVINVOINTIALUEILLA.....	5
3.1.	KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA HYVINVOINTIALUEILLA	6
3.2.	SOSIAALINEN KUNTOUTUS HYVINVOINTIALUEILLA	7
3.3.	VAMMAISTEN HENKILÖIDEN TYÖTOIMINTA JA TYÖLLISTYMISTÄ TUKEVA TOIMINTA SEKÄ KEHITYSVAMMAISTEN TYÖTOIMINTA HYVINVOINTIALUEILLA	9
3.4.	HUOMIOITA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSIA HYVINVOINTIPALVELUJEN UUDISTAMISEKSI.....	11
4.	TYÖLLISTYMISTÄ EDISTÄVÄT JA TUKEVAT PALVELUT MURROKSESSA.....	12
4.1.	EHDOTUS TYÖ- JA TOIMINTAKYKYÄ EDISTÄVÄSTÄ SOSIAALIPALVELUSTA	12
4.2.	TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖN ARVIOMUISTIO.....	14
5.	TYÖLLISTYMISTÄ EDISTÄVIEN SOSIAALIPALVELUIDEN PALVELUKUVAUKSIA	15
5.1.	KUNTOUTTAVAN TYÖTOIMINNAN PALVELUKUVAUKSIA	16
5.1.1.	<i>Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue</i>	16
5.1.2.	<i>Pirkanmaan hyvinvointialue</i>	17
5.1.3.	<i>Kymenlaakson hyvinvointialue</i>	19
5.2.	SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN PALVELUKUVAUKSIA	21
5.2.1.	<i>Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue</i>	21
5.2.2.	<i>Pirkanmaan hyvinvointialue</i>	24
5.2.3.	<i>Kymenlaakson hyvinvointialue</i>	26
5.3.	VAMMAISTEN HENKILÖIDEN TYÖLLISTYMISTÄ TUKEVAN TOIMINNAN PALVELUKUVAUS	29
5.3.1.	<i>Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue</i>	29
5.4.	VAMMAISTEN HENKILÖIDEN TYÖTOIMINNAN JA KEHITYSVAMMAISTEN TYÖTOIMINNAN PALVELUKUVAUKSIA...	31
5.4.1.	<i>Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue</i>	31
5.4.2.	<i>Pirkanmaan hyvinvointialue</i>	33
5.4.3.	<i>Kymenlaakson hyvinvointialue</i>	36
6.	KESKEISET HAVAINNOT TYÖLLISTYMISTÄ EDISTÄVISTÄ SOSIAALIPALVELUISTA	39
7.	LÄHTEET	44

1. Johdanto

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen, Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen, Pirkanmaan hyvinvointialueen ja Parik-säätiön yhteisessä Laatua työkyvyn ja työllistymisen tukeen -ESR+ -hankkeessa (2025–2027) vahvistetaan hyvinvointi- ja työllisyysalueiden sekä yksityisten toimijoiden kykyä tuottaa laadukkaita ja vaikuttavia työkyvyn ja työllistymisen tuen palveluja. Yhtenä kehittämiskohteena ovat työllistymistä edistävät sosiaalipalvelut.

Työllistymistä edistäviä sosiaalipalveluja on suunnattu henkilöille, joiden työ- ja toimintakyvyn rajoitteet estävät osallistumisen ensisijaisiin työvoimapalveluihin tai työhön. Näitä palveluja ovat esimerkiksi kuntouttava työtoiminta, sosiaalinen kuntoutus, vammaisten henkilöiden työllistymistä tukeva toiminta sekä vammaisten ja kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminta. Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman mukaisesti sosiaalihuollon työllistymistä edistäviä palveluja uudistetaan vuoden 2026 aikana. Uudistusta valmistellut työryhmä julkaisi ehdotuksensa ja raporttinsa helmikuussa 2026.

Tässä raportissa tarkastellaan työllistymistä edistävien sosiaalipalvelujen nykytilaa erityisesti sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2025 toteuttaman kyselyn pohjalta. Kyselyaineistoa on täydennetty saatavilla olevalla tilasto- ja indikaattoritiedolla sekä Laatua työkyvyn ja työllistymisen tukeen -hankkeen toteuttajien kokoamalla kokemuksilla ja alue-esimerkeillä Etelä-Pohjanmaalta, Pirkanmaalta ja Kymenlaaksosta.

Laatua työkyvyn ja työllistymisen tukeen -hanke on Euroopan sosiaalirahaston osarahoittama. Hankkeessa vahvistetaan asiakkaiden osallisuutta, toimintakykyä ja yksilöllisiä työllistymisen edellytyksiä, kehitetään sosiaalihuollon työllistymistä edistävien palvelujen laatua, tuetaan monialaista yhteistyötä hyvinvointialueilla ja madalletaan työnantajien rekrytointikynnystä tiedon ja osaamisen avulla. THL

koordinoi hanketta, ja osatoteuttajina toimivat Pirkanmaan hyvinvointialue, Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue ja Parik-säätiö.

2. Työllistymistä edistävien sosiaalipalveluiden nykytila tilastojen valossa

Työllistymistä edistävät sosiaalipalvelut muodostavat kokonaisuuden, jonka tehtävänä on vahvistaa asiakkaiden työ- ja toimintakykyä, osallisuutta ja valmiuksia edetä kohti työmarkkinoita tai muuta tarkoituksenmukaista palvelua. Palvelut ovat erityisen tärkeitä henkilöille, joilla on samanaikaisesti sosiaalisia, terveydellisiä tai rakenteellisia työllistymisen esteitä. Suomessa monilla työttömillä on useita päällekkäisiä esteitä työllistymiselle, ja terveysongelmat ovat niistä yleisimpiä. Tämä korostaa palvelujen merkitystä syrjäytymisen ehkäisyssä ja työelämäosallisuuden vahvistamisessa.

Hyvinvointialueiden tehtävänä on järjestää nämä palvelut yhteistyössä sosiaali- ja terveyspalvelujen, työllisyyspalvelujen, Kelan sekä muiden toimijoiden kanssa. Keskeisiä palveluja ovat sosiaalinen kuntoutus, kuntouttava työtoiminta, työ- ja toimintakyvyn arviointi, ammatillinen kuntoutus, työkokeilut, tuettu työllistyminen sekä vammaisten henkilöiden työtoiminnan ja työllistymistä tukevan toiminnan palvelut.

Sosiaalinen kuntoutus on sosiaalihuoltolain mukainen palvelu, jonka tavoitteena on vahvistaa sosiaalista toimintakykyä, lisätä osallisuutta ja ehkäistä syrjäytymistä. Se voi sisältää yksilötyötä, ryhmätoimintaa, jalkautuvaa tukea sekä arjenhallintaa ja toimijuutta vahvistavia menetelmiä. Palvelu tukee erityisesti niitä henkilöitä, joiden toimintakykyä heikentävät esimerkiksi mielenterveysongelmat, päihteiden käyttö, pitkä työttömyys tai kuormittava elämäntilanne.

Kuntouttava työtoiminta puolestaan tarjoaa mahdollisuuden vahvistaa toimintakykyä, arjen rytmiä ja työelämävalmiuksia niille henkilöille, jotka eivät työ- ja toimintakykynsä vuoksi kykene osallistumaan ensisijaisiin työvoimapalveluihin tai työhön. Palvelu perustuu yksilöllisiin tavoitteisiin ja sosiaali-, terveys- ja työllisyyspalveluiden ja Kelan monialaiseen yhteistyöhön.

Vammaisten ja osatyökykyisten henkilöiden työllistymisen tukeminen on osa samaa kokonaisuutta. Erityisesti työhönvalmennukseen liittyvät palvelut ovat tärkeitä silloin, kun tavoitteena on avoimille työmarkkinoille siirtyminen tai työssä pysyminen.

Kelan (2026) mukaan työttömyysturvaa kuntouttavan työtoiminnan perusteella sai 26 925 henkilöä vuonna 2024. Sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2025 tekemän kyselyn vastausten perusteella hyvinvointialueiden kuntouttavassa työtoiminnassa oli yhteensä noin 24 272 asiakasta vuonna 2024. Kyselystä puuttuivat yhden hyvinvointialueen asiakasmäärät, ja yhden alueen osalta kyse oli arvio asiakasmäärästä, joten asiakkaita voidaan päätellä olleen kokonaisuudessaan noin 27 000. Keha-keskuksen Työnvälitystilaston mukaan kuntouttavassa työtoiminnassa oli keskimäärin kuukausittain 16 445 asiakasta vuonna 2025, mutta kesän 2025 jälkeen on asiakasmäärissä nähtävissä pientymistä. Esimerkiksi joulukuussa 2025 oli 14 555 asiakasta kuntouttavassa työtoiminnassa.

3. Työllistymistä edistävät sosiaalipalvelut hyvinvointialueilla

Nykytilan kuvauksessa on hyödynnetty STM:n toteuttaman kyselyn vastauksia. STM toteutti kyselyn kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaiden palvelutarpeesta hyvinvointialueille 26.5.2025–13.6.2025. Kyselyssä selvitettiin myös laajemmin kuntouttavaan työtoimintaan ja sosiaaliseen kuntoutukseen liittyviä aiheita. Kyselyssä kysyttiin vuositilastolukuja vuodelta 2024 ja poikkileikkaustietoa nykytilasta. Kyselyyn saatiin vastauksia yhteensä 19 hyvinvointialueelta ja Helsingistä. Kahdelta hyvinvointialueelta saatiin vielä täydentävät vastaukset sosiaalisen kuntoutuksen ja kuntouttavan työtoiminnan vuoden 2024 asiakasmäärästä.

Palvelujen nykytilaa on kuvattu kyselyvastausten ohella hyödyntämällä myös muita aineistoja sekä saatavilla olleita tilastotietoja. Työikäisten sosiaalipalveluja koskeva tietopohja on toistaiseksi ollut melko hajanainen, mutta tulevana vuosina se vahvistuu ja laajenee. Tiedonhallintaa on edistetty esimerkiksi rakenteisen kirjaamisen sekä Kanta-palveluiden kehittämistyön kautta.

3.1. Kuntouttava työtoiminta hyvinvointialueilla

STM:n kyselyssä (2025) vuoden 2024 aikana kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita arvioitiin olleen vähimmillään hyvinvointialueella 233 henkilöä ja enimmillään 5002 henkilöä. Kyselyyn vastanneet arvioivat, että asiakkaista keskimäärin 26 prosentille on asetettu työnhakuvelvoite (mediaani 20). Enimmillään työnhakuvelvoitteen arvioitiin olevan 80 prosentilla asiakkaista ja vähimmillään kymmenellä prosentilla.

Kuntouttava työtoiminta on tarkoitettu henkilöille, jotka eivät työ- ja toimintakykynsä rajallisuuden vuoksi voi osallistua julkisiin työvoimapalveluihin tai työhön (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001). Kyselyssä selvitettiin kuntouttavassa työtoiminnassa olevien asiakkaiden työkykyä ja kuntoutustarvetta. Kyselyyn vastanneiden asiantuntijoiden arvioiden mukaan alle 20 prosenttia nykyisistä kuntouttavan työtoiminnan asiakkaista olisi työkykyisiä tai kykeneviä ensisijaisesti julkisiin työvoimapalveluihin (mediaani 10 prosenttia). Noin puolella asiakkaista on tarve toimintakykyä ja työelämävalmiuksia edistävään sosiaalihuollon kuntoutukseen ja noin puolella on myös tarve sellaiselle sosiaalihuollon kuntoutukselle, jossa on tavoitteena sosiaalisen toimintakyvyn ja elämänhallinnan parantaminen, syrjäytymisen ehkäiseminen ja osallisuuden edistäminen.

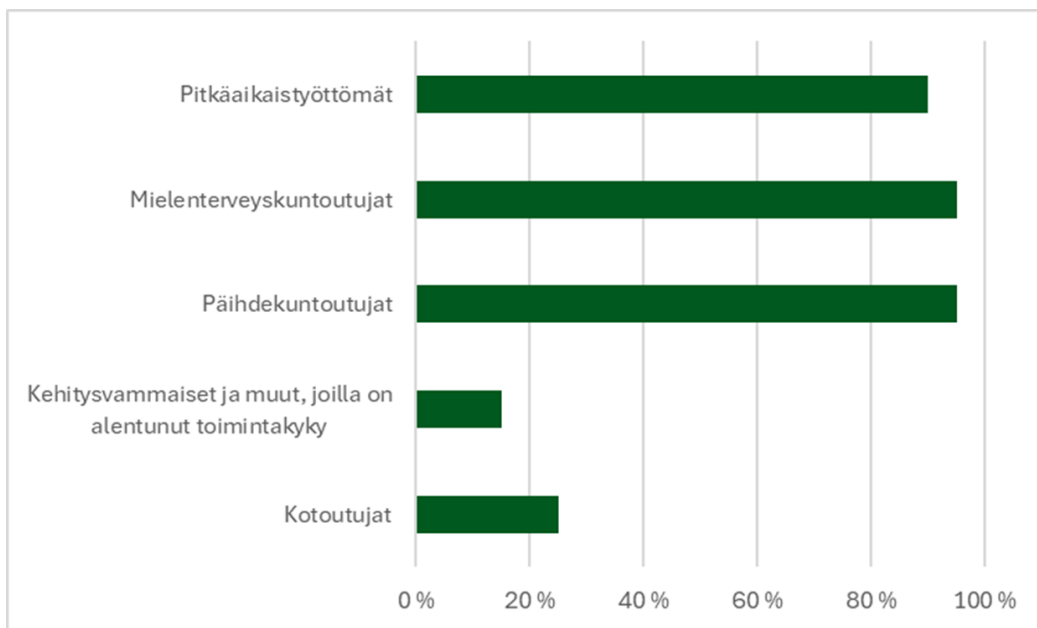
Arviot asiakkaiden työkyvystä ja kuntoutustarpeesta	Arviot keskimäärin, %
Kuinka suuri osa kuntouttavassa työtoiminnassa olevista asiakkaista on työkykyisiä tai kykeneviä ensisijaisesti julkisiin työvoimapalveluihin, jos näitä palveluja tai työtä olisi riittävästi tarjolla?	17
Kuinka suuri osuus kuntouttavassa työtoiminnassa olevista asiakkaista on työ- ja toimintakyvyltään sellaisia, että siirtyminen julkisiin työvoimapalveluihin ja työllistyminen avoimille työmarkkinoille edellyttäisi ensin toimintakykyä ja työelämävalmiuksia edistävää sosiaalihuollon kuntoutusta?	56
Kuinka suuri osuus kuntouttavassa työtoiminnassa olevista asiakkaista on työ- ja toimintakyvyltään sellaisia, että siirtyminen julkisiin työllisyyspalveluihin tai työllistyminen avoimille työmarkkinoille ei ole lähitulevaisuudessa todennäköistä ja he hyötyisivät sellaisesta sosiaalihuollon kuntoutuksesta, jonka ensisijaisena tavoitteena on sosiaalisen toimintakyvyn ja elämänhallinnan parantaminen, syrjäytymisen ehkäiseminen ja osallisuuden edistäminen?	53

Taulukko 1. Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden työkyky ja kuntoutustarpeet

3.2. Sosiaalinen kuntoutus hyvinvointialueilla

STM:n kyselyyn vastanneiden hyvinvointialueiden mukaan sosiaalisessa kuntoutuksessa oli yhteensä noin 7050 asiakasta. Vähimmillään asiakkaita oli hyvinvointialueella 60 henkilöä ja enimmillään 1416. Joidenkin alueiden osalta ilmoitettu lukumäärä oli arvio, ja lukumäärästä puuttuu yhden hyvinvointialueen asiakasmäärä. Kyselyssä saatu asiakasmäärä on siis suuntaa antava. Neljällä alueella hyvinvointialueet ostivat sosiaalista kuntoutusta enemmistölle asiakkaita. Neljä aluetta ilmoitti, että tuottaa sosiaalisen kuntoutuksen kokonaan itse. Ilmoitetuissa luvuissa oli hiukan epäjohdonmukaisuuksia. Keskeisiä asiakasryhmiä sosiaalisessa kuntoutuksessa olivat päihdekuntoutujat, mielenterveyskuntoutujat ja pitkäaikaistyöttömät henkilöt. Usein samalla asiakkaalla voi olla useampiakin kuntoutustarpeita. Muita mainittuja asiakasryhmiä olivat kotoutujat, kehitysvammaiset henkilöt tai muut henkilöt, joilla on toimintakyky heikentynyt. Kotoutujat oli mainittu viidellä alueella ja

kehitysvammaiset ja muut alentuneen toimintakyvyn omaavat henkilöt kolmella alueella. Lisäksi mainittiin nuoret, persoonallisuushäiriöihin sairastuneet ja neuroepätyypilliset henkilöt. Sosiaalisen kuntoutuksen nähdään olevan erityisesti mielenterveys- ja päihdeasiakkaille joko kuntouttava tai vointia ylläpitävä palvelu, jolla ehkäistään raskaampia tukitoimia, kuten asumispalveluja, terveydenhuollon lisääntyviä kontakteja tai jopa osastojaksoja.

Kuvio 1. Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat

Hyvinvointialueilla oli erilaisia taloudellisia kannusteita sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaille. 11 aluetta, eli yli puolet kyselyyn vastanneista ilmoitti tarjoavansa asiakkaille matkakorvauksia palveluun osallistumisen osalta. Viidellä alueella matkakorvaukset olivat harkinnanvaraisia. Ateriakorvaus oli käytössä kolmasosassa hyvinvointialueita. Neljä aluetta ilmoitti, ettei sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaille tarjota mitään taloudellisia kannusteita. Yhdellä alueella oli korvattu myös järjestöjen jäsenmaksuja tai osallistumismaksuja. Hyvinvointialueiden sisällä saattoi olla myös vaihtelua, joissakin yksiköissä tarjottiin aterioita tai välipaloja.

STM:n kyselyssä selvitettiin myös sosiaalisen kuntoutuksen sisältöjä. Kaikki kyselyyn vastanneet alueet (N=20) ilmoittivat sosiaalisen

kuntoutuksen sisältävän ryhmätoimintaa ja tukea sosiaalsiin vuorovaikutussuhteisiin. Lähes kaikilla alueilla sosiaalinen kuntoutus sisälsi myös valmennusta arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan. Vähiten sosiaalinen kuntoutus sisälsi kuntoutusneuvontaa ja -ohjausta sekä tarvittaessa kuntoutuspalveluiden yhteensovittamista. Avovastauksissa lisättiin, että sosiaalinen kuntoutus sisältää yksilövalmennusta, johon voi kuulua osa-alueita kaikista vastausvaihtoehtoina olleista sisällöistä. Lisäksi yhdellä alueella sosiaalinen kuntoutus sisältää myös työelämävalmiuksien edistämistä.

Sisältö	n	%
Ryhmätoiminta ja tuki sosiaalsiin vuorovaikutussuhteisiin.	20	100
Valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan	19	95
Muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet	17	85
Sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen	16	80
Kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen	8	40

Taulukko 2. Sosiaalisen kuntoutuksen sisällöt 20 hyvinvointialueella

3.3. Vammaisten henkilöiden työtoiminta ja työllistymistä tukeva toiminta sekä kehitysvammaisten työtoiminta hyvinvointialueilla

Työllistymiseensä tukea tarvitseville henkilöille on järjestetty niin sanotun vanhan sosiaalihuoltolain (710/1982) perusteella työtoimintaa sekä työllistymistä tukevaa toimintaa. Lisäksi kehitysvammaisille henkilöille työtoimintaa voidaan järjestää vammaispalvelulain (675/2023) perusteella. Vammaisten henkilöiden työllistymistä tukeva toiminta (SHL 1982 27 d §) on tarkoitettu henkilöille, joilla vamman tai sairauden tai muun vastaavan syyn johdosta on pitkäaikaisesti vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista, ja jotka tarvitsevat työhallinnon palvelujen ja toimenpiteiden lisäksi tukea työllistyäkseen avoimille työmarkkinoille.

STM:n kyselyn (2025) vastausten mukaan sosiaalihuoltolain 27 d §:n mukaisessa vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevassa palvelussa oli 1 397 henkilöä vuonna 2024. Vastaus puuttui seitsemän alueen osalta ja osalla vastaajista oli arvio asiakasmäärästä tilastoluvun sijaan, joten tiedot ovat hyvin suuntaa antavia. Tilasto- ja indikaattoripalvelu Sotkanetin mukaan palvelussa oli 1 377 asiakasta 31.12.2024 (ind. 3411). Karkeasti arvioituna palvelussa oli siis noin 1 400 asiakasta vuonna 2024.

Vammaisten henkilöiden työtoimintaa (SHL 1982 27 e §) järjestetään työkyvyttömille henkilöille, joilla vammaisuudesta johtuen ei ole edellytyksiä osallistua 27 d §:ssä tarkoitettuun työhön ja joiden toimeentulo perustuu pääosin sairauden tai työkyvyttömyyden perusteella myönnettäviin etuuksiin. Vammaisten henkilöiden työtoiminnalla tarkoitetaan toimintakyvyn ylläpitämistä ja sitä edistävää toimintaa. Vammaisten henkilöiden työtoimintaan osallistuva henkilö ei ole työsuhteessa toiminnan järjestäjään tai palvelun tuottajaan.

Sosiaalihuoltolain mukaisen vammaisten henkilöiden työtoiminnan (SHL 27 e §) asiakasmäärät tilastoidaan yhdessä kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminnan kanssa (vammapalvelulaki 27 §). Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanetin mukaan näissä työtoiminnoissa oli yhteensä 7 846 henkilöä 31.12.2024 (ind. 3418). STM:n vuoden 2025 kyselyyn vastanneilla alueilla oli yhteensä 3 712 henkilöä kehitysvammaisten työtoiminnassa ja 2 680 henkilöä vuoden 1982 sosiaalihuoltolain 27 e §:n mukaisessa vammaisten henkilöiden työtoiminnassa vuonna 2024. Vastaukset olivat puutteelliset seitsemän alueen osalta, joten luku on suuntaa antava. Lukumäärissä on hyvä ottaa huomioon, että samalla henkilöllä voi olla myönnetty päätökset sekä työtoiminnasta että työllistymistä tukevasta toiminnasta.

Palvelu	Asiakasmäärä
Kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminta	3712
Vammaisten henkilöiden työtoiminta, SHL 27 e §	2680
Vammaisten henkilöiden työllistymistä tukeva toiminta, SHL 27 d §	1397

Taulukko 3. Työtoimintaan ja työllistymistä tukevaan toimintaan osallistuneiden henkilömäärät 2024 STM:n kyselyn (2025) mukaan.

3.4. Huomioita ja kehittämis ehdotuksia hyvinvointipalvelujen uudistamiseksi

STM:n kyselyssä kysyttiin myös näkemyksiä hallitusohjelman kirjauksesta, kehittämisestä ja hyvistä käytännöistä. Hallitusohjelman kirjaus kuntouttavan työtoiminnan siirrosta kunnille on aiheuttanut hyvinvointialueilla laajaa epävarmuutta ja hidastanut kehittämistyötä. Monilla alueilla palvelujen kehittäminen, kilpailutukset ja hankkeet on laitettu odotustilaan, koska tulevasta kohderyhmästä, palvelun sisällöstä ja siirtomenettelyistä ei ole riittävästi tietoa. Tämä on vaikuttanut myös henkilöstöön: epävarmuus työn jatkuvuudesta ja rakenteellisista muutoksista on heikentänyt työhyvinvointia ja lisännyt tarvetta työrauhan ja pysyvyyden vahvistamiseen. Joissain paikoissa kuntouttavaa työtoimintaa on ajettu alas, ohjaajia siirretty muihin tehtäviin ja palvelun tarjonta kaventunut.

Säästötoimet ovat johtaneet ostopalvelujen vähentämiseen, resurssien karsimiseen ja toiminnan sisällölliseen supistamiseen. Henkilöstöresursseja on vähennetty, ryhmätoimintoja on karsittu ja palkkatukityön mahdollisuuksia pienennetty. Monilla alueilla on siirrytty tarkempaan harkintaan ostopalvelujen tarpeesta ja pyritty järjestämään palvelut ensisijaisesti omana toimintana. Osassa toimintaa on muutettu niin, että ylläpitävästä toiminnasta on luovuttu ja painopiste on tavoitteellisessa, määräaikaisessa kuntoutuksessa. Materiaalikuluja on säästetty lisäämällä kierrätyksen ja lahjoitusmateriaalien käyttöä sekä luopumalla kalliimmasta toiminnasta.

Alueilla on kuitenkin tehty myös paljon kuntouttavan työtoiminnan kehittämistä. Useat alueet ovat kehittäneet palvelurakenteita selkeämmiksi ja porrastetummiksi, jotta asiakkaat ohjautuvat tarkoituksenmukaisiin palveluihin. Kuntouttavaa työtoimintaa on tuotteistettu tai jäsennetty eri palvelukokonaisuuksiin, ja tavoitteellisuutta sekä arviointia on vahvistettu esimerkiksi erilaisten toimintakyvyn mittareiden avulla. Yksilöllisiä ja kuntoutuksellisia työotteita, kuten yksilövalmennusta, ryhmätoimintaa, kartoitusjaksoja, opinnollistamista ja säännöllistä tavoitteiden arviointia, on kehitetty.

Moniammatillinen työ on vahvistunut, esimerkiksi tiimimallien, yhteisvastaanottojen ja työllisyyspalvelujen tiiviimmän integraation kautta. Työkyvyn tuen verkostoja on rakennettu, ja työllistymistä edistäviä ratkaisuja – kuten yritysyhteistyötä, vaikuttavuusperusteisia malleja ja erilaisia työhönvalmennuksen muotoja – on kehitetty. Joissain paikoissa palveluja tarjotaan liikkuvina lähipalveluina, ja digitaalisia ratkaisuja, kuten digipolkuja, etätoimintaa ja digitaalista toimintakykymittausta, on otettu käyttöön.

Työkyvyn tuen tiimejä on suurimmalla osalla hyvinvointialueita. Myös laatuperusteista (IPS) työhönvalmennusta hyödynnetään varsin laajasti.

4. Työllistymistä edistävät ja tukevat palvelut murroksessa

4.1. Ehdotus työ- ja toimintakykyä edistävästä sosiaalipalvelusta

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti sosiaalihuollon palvelu-uudistusta valmisteleavan työryhmän toimikaudelle 15.8.2025–31.1.2026. Uudistus perustuu pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmaan sekä muihin hallituksen linjauksiin.

Hallitusohjelman mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelulainsäädäntö uudistetaan vastaamaan uusia sote-rakenteita ja valtakunnallisia tavoitteita. Tavoitteena on purkaa esteitä palvelujen integraatiolta, tietojohtamiselta, digitalisaatiolta ja henkilöstön riittävyydeltä sekä keventää hyvinvointialueiden toiminnan kannalta tarpeettomaksi käynyttä yksityiskohtaista sääntelyä. Samalla palvelujärjestelmää kehitetään perustuen palvelujen

tarkoituksenmukaiseen porrastukseen, vahvistamalla ennaltaehkäisyä, palveluketjuja ja palveluohjausta sekä painottamalla perustason palveluja. Uudistuksessa tarkastellaan erityisesti sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulainsäädännön uudistamista sekä niiden yhteensovittamista sote-järjestämislain kanssa.

Uudistuksella tavoitellaan myös julkisen talouden kestävyys- ja vahvistamista. Hallituksen tavoitteena on, että julkisen talouden alijäämä olisi enintään yksi prosentti suhteessa bruttokansantuotteeseen. Tähän liittyen sosiaalihuollossa tavoitellaan yhden prosentin kustannusten hillintää, mikä merkitsee hyvinvointialueiden valtion rahoituksen vähentämistä 50 miljoonalla eurolla vuonna 2027 ja 100 miljoonalla eurolla vuodesta 2028 alkaen. Säästöt on tarkoitus toteuttaa osana sosiaalihuoltolain laajempaa uudistamista.

Työ- ja toimintakykyä edistävien sosiaalipalvelujen uudistusta valmistellut alatyöryhmä ehdottaa sosiaalihuollon työllistymistä tukevien palvelujen kokoamista yhteen ja niiden rakenteen yksinkertaistamista. Ehdotuksen mukaan kuntoutuva työtoiminta, sosiaalinen kuntoutus sekä vammaisten henkilöiden työllistymistä tukeva toiminta ja työtoiminta yhdistettäisiin sosiaalihuoltolakiin sisällytettäväksi uudeksi palveluksi, jonka nimeksi esitetään työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuki. Samalla kuntoutuva työtoiminta koskeva erillislaki kumottaisiin, eikä uusi palvelu olisi enää työttömyysturvalain mukainen työllistymistä edistävä palvelu. Palveluun osallistuminen perustuisi jatkossa asiakkaan yksilölliseen tuen tarpeeseen ja vapaaehtoisuuteen.

Uudistuksen tavoitteena on selkeyttää sosiaalihuollon ja työvoimaviranomaisten välistä työnjakoa, vahvistaa sosiaalihuollon ydintehtäviä sekä lisätä palvelujen joustavuutta ja asiakaslähtöisyyttä. Lisäksi uudistuksen arvioidaan mahdollistavan kustannussäästöjä hyvinvointialueille, arviolta noin 12–15 miljoonaa euroa vuodessa.

Työryhmä korostaa viranomaisten välisen yhteistyön, toimivien palveluketjujen sekä riittävien siirtymäsäännösten merkitystä

uudistuksen toimeenpanossa. Keskeisenä riskinä tunnistetaan, että osa asiakkaista voi jäädä ilman riittävää tukea, mikäli sosiaalihuollon ja työvoimapalvelujen vastuut eivät käytännössä nivoudu toimivaksi kokonaisuudeksi. (STM 2026.)

4.2 Työ- ja elinkeinoministeriön arviomuistio

Työ- ja elinkeinoministeriö sekä sen asettama työryhmä laativat arviomuistion hallituksen linjauksen pohjalta, jonka mukaan kuntouttava työtoiminta siirretään kunnille ja toimintaa kehitetään työllistymistä edistäväksi palveluksi. Muistion tavoitteena oli arvioida matalan kynnyksen työvoimapalvelun edellytyksiä ilman uutta sääntelyä sekä tarkastella, miten nykyisiä työvoima-, työllisyys- ja sosiaalipalveluja voitaisiin hyödyntää paremmin heikossa työmarkkina-asemassa olevien tukemisessa.

Muistion mukaan palveluvalikoima on jo laaja, mutta palvelujen käyttö on epätasaista. Erityisesti valmennuspalvelujen hyödyntämistä tulisi lisätä. Heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevat työnhakijat tarvitsevat yksilöllisempää ja pitkäkestoisempaa tukea sekä selkeämpää viranomaisten välistä yhteistyötä.

Keskeisinä kehittämistoimina muistiossa esitetään uravalmennuksen räätälöintiä työelämävalmiuksien vahvistamiseen ja sen yhdistämistä sosiaalipalvelujen tukeen, näyttöön perustuvan IPS-työhönvalmennuksen käyttöönottoa myös työvoimapalveluissa sekä työllistymissuunnitelmien kehittämistä palvelukokonaisuuksiksi, joissa valmennus, koulutus ja kuntien palvelut muodostavat yhtenäisen etenemispolun. Lisäksi esitetään valmennusten ja työkokeilujen sääntelyn tarkentamista sekä alueellisten yhteistyörakenteiden vahvistamista työvoimaviranomaisten, hyvinvointialueiden ja Kelan välillä. (TEM 2025.)

5. Työllistymistä edistävien sosiaalipalveluiden palvelukuvauksia

Tässä luvussa on kuvattu Etelä-Pohjanmaan, Pirkanmaan ja Kymenlaakson hyvinvointialueilla toteutettavia työllistymistä edistäviä sosiaalipalveluja. Palvelukuvausten perusteella kuntouttava työtoiminta on edelleen tärkeä palvelu pitkäaikaistyöttömille ja henkilöille, joiden työ- ja toimintakyky on heikentynyt. Se tarjoaa monille asiakkaille merkityksellistä arkea, yhteisöllisyyttä ja mahdollisuuden edetä kohti työelämää, koulutusta, kuntoutusta tai parempaa arjen hallintaa.

Hyvinvointialueiden esimerkkien perusteella kuntouttavan työtoiminnan vahvuuksia ovat yksilöllinen valmennus, työelämää muistuttavat tehtävät, moniammatillinen yhteistyö ja saavutettavat palvelumuodot. Keskeisiä haasteita ovat puolestaan resurssipula, palveluun pääsyn ruuhkautuminen, kiristyneet tulkinnat sekä vaikuttavuuden seurannan hajanaisuus. Kokonaisuutena kuntouttava työtoiminta on murrosvaiheessa, jossa toimintakykyä ylläpitävän ja syrjäytymistä ehkäisevän roolin rinnalla korostuu entistä vahvemmin työelämälähtöisyys ja määräaikaisuus.

Kokonaisuutena sosiaalinen kuntoutus toimii tärkeänä, mutta usein ohuesti resursoituna palveluna, jonka avulla ehkäistään syrjäytymistä, vahvistetaan elämänhallintaa ja tuodaan arkeen rakennetta ja osallisuutta. Sen vaikuttavuus näkyy usein pienissä muutoksissa: luottamuksen lisääntymisessä, arjen rytmin rakentumisessa ja siinä, että asiakas uskaltaa osallistua palveluihin. Suurimmat haasteet liittyvät alueelliseen epätasa-arvoon, vaihteleviin käytäntöihin, palvelun kriteerien tulkinnan eroihin ja säästöpainaisiin.

Vammaisten ja kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminta ja työllistymistä tukevat palvelut muodostavat hyvinvointialueilla rakenteiltaan ja toteutukseltaan vaihtelevan kokonaisuuden. Palveluiden yhteinen tavoite on vahvistaa asiakkaiden toimintakykyä, osallisuutta ja mahdollisuuksia osallistua työnomaiseen toimintaan, joka vastaa heidän yksilöllisiä voimavarojaan ja tuen tarpeitaan. Toiminta sijoittuu jatkumolle, jossa osa asiakkaista etenee kohti

avotyötä, tuettua palkkatyötä tai työelämää tukevia polkuja, kun taas toisille palvelu tarjoaa pysyvän, hyvinvointia edistävän toiminnan.

Kokonaisuutena vammaisten henkilöiden palvelujen nykytilaa luonnehtivat asiakaslähtöisyys, yksilölliset tavoitteet ja toiminnan monimuotoisuus. Hyvinvointialueilla on kuitenkin merkittäviä eroja palvelun rakenteissa, valvonnassa, resursoinnissa ja laatujärjestelmissä. Osalla asiakkaista polut etenevät tavoitteellisesti, kun taas osa jää ilman selkeää jatkopolkua, mikä korostaa palveluiden yhtenäistämisen ja tavoitteellisuuden tarvetta.

5.1. Kuntouttavan työtoiminnan palvelukuvauksia

5.1.1. Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueella kuntouttava työtoiminta on keskeinen osa työllistymistä edistäviä sosiaalipalveluja. Palvelu on tarkoitettu henkilöille, joiden työ- ja toimintakyky on heikentynyt niin, etteivät he kykene osallistumaan ensisijaisiin TE-palveluihin. Asiakkaina ovat erityisesti pitkäaikaistyöttömät sekä työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saavat henkilöt, jotka eivät ole eläkkeellä tai työkyvyttömyyseläkkeellä. Tavoitteena on vahvistaa arjenhallintaa, toimintakykyä, työelämävalmiuksia ja osallisuutta sekä tukea etenemistä kohti työelämää tai muita tarkoituksenmukaisia jatkopolkuja. Palveluun pääsy edellyttää työ- ja toimintakyvyn arviointia sekä aktivointisuunnitelmaa, joka laaditaan yhteistyössä TE-toimiston ja hyvinvointialueen kanssa.

Palvelua järjestävät hyvinvointialue, kuntatoimijat ja ulkopuoliset palveluntuottajat. Toiminnan perustana on yksilöllinen ja kuntouttava työote, jota toteutetaan työpajoilla ja kumppanuusmalleissa esimerkiksi kolmannen sektorin kanssa. Työpajavalmentajien ja yksilövalmentajien rooli on keskeinen asiakkaan tavoitteiden tukemisessa ja siirtymien mahdollistamisessa. Työkykykoordinaattorit hyödyntävät IMBA- ja MELBA-arviointeja asiakkaiden työkyvyn ja työtehtävien vaativuuden arvioinnissa, mikä tukee työtehtävien sopivuuden arviointia ja tarvittaessa ohjausta jatkopalveluihin.

Asiakkaat ohjautuvat palveluun pääasiassa aktivointi- ja monialaisten työllistymissuunnitelmien kautta, mutta aloitteen voivat tehdä myös muut yhteistyötahot. Ohjautumisessa korostuvat asiakkaan motivaatio, työ- ja toimintakyvyn arviointi sekä moniammatillinen yhteistyö. Palvelun sisältö rakentuu arkea, toimintakykyä ja työelämävalmiuksia vahvistavista tehtävistä, kuten kierrätys-, keittiö-, puutarha- ja toimistotöistä. Työskentelyssä hyödynnetään yksilö- ja ryhmäohjausta, ratkaisukeskeistä työtettä, motivoivaa haastattelua ja työpajamenetelmiä. Lähtökohtana on vahvuusperustainen, asiakaslähtöinen ja kokonaisvaltaista hyvinvointia tukeva työskentely.

Palvelun päättyessä jatkopolut suunnitellaan yksilöllisesti. Asiakas voi siirtyä työelämään, koulutukseen, työkokeiluun, muihin sosiaali- tai työllisyyspalveluihin tai asiakkaan tilanteesta riippuen sairauspäivärahalle tai eläkkeelle. Siirtymien onnistumista tukevat erityisesti yksilövalmentajien tuki ja työkykykoordinaattorien arviot. Vaikuttavuutta seurataan tapaamisten, asiakkaan kanssa tehtävän arvioinnin ja asiantuntijapalautteen avulla. Seurannassa tarkastellaan työ- ja toimintakyvyn muutoksia, palvelun soveltuvuutta ja etenemistä jatkopoluille. Vaikka yhtenäisiä laatuprosesseja ei ole kuvattu kattavasti, toiminta perustuu vahvaan ammatilliseen osaamiseen, jatkuvaan arviointiin ja yhteistyöhön.

5.1.2. Pirkanmaan hyvinvointialue

Pirkanmaan hyvinvointialueella kuntouttava työtoiminta on monimuotoinen kokonaisuus, jossa toimintaa järjestetään sekä työpajaympäristöissä että aidoissa työympäristöissä. Palvelun tavoitteena on vahvistaa asiakkaiden työ- ja toimintakykyä, lisätä osallisuutta ja tukea etenemistä kohti opintoja, työelämää tai muita työllistymistä edistäviä ratkaisuja. Toiminta sisältää sekä yksilövalmennusta että ryhmämuotoista tukea, ja se voi toimia joko matalan kynnyksen osallistumisena tai tavoitteellisena työelämävalmennuksena. Pirkanmaalla kuntouttavalla työtoiminnalla on myös vahva rooli syrjäytymisen ehkäisyssä ja arjen rakenteiden vahvistamisessa.

Palvelua järjestetään sekä hyvinvointialueen omana toimintana että ostopalveluina. Ostopalveluissa yksilövalmennus kuuluu palveluun, mutta kumppanuussopimusten piirissä näin ei aina ole, mikä lisää sosiaalityön tuen tarvetta. Sosiaalityön resurssien niukkuus on kuitenkin vaikeuttanut asiakkaiden yksilöllistä tukemista ja työkyvyn selvittelyä. Lisäksi säästöpainee näkyvät käytännössä esimerkiksi työpäivään kuuluneen lounaan poistumisena, mikä voi heikentää joidenkin asiakkaiden osallistumisedellytyksiä. Vaikka asiakasmäärät ovat perinteisesti olleet suuria, palvelun myöntämisen tiukentunut tulkinta on näkynyt asiakasmäärien laskuna. Toisaalta palveluntuottajien laaja verkosto mahdollistaa monenlaisia työtoimintaympäristöjä.

Palveluun ohjaututaan yleensä työllisyysalueen pyynnöstä, mutta aloitteen voivat tehdä myös hyvinvointialueen omatyöntekijä tai muu sosiaalihuollon ammattihenkilö. Ohjautuminen on ajoittain ruuhkautunut työntekijäresurssien puutteen vuoksi, mikä on hidastanut palvelutarpeen arviointeja. Jos arvioinnissa todetaan kuntouttavan työtoiminnan olevan sopiva palvelu, asiakkaalle etsitään tarkoituksenmukainen työtoimintapaikka ja tiedot kirjataan työllistymissuunnitelmaan. Jos asiakkaalla on jo sosiaalipalveluasiakkuus, prosessi etenee yleensä nopeammin.

Pirkanmaalla kuntouttavan työtoiminnan sisältö on laaja. Ryhmätoiminnassa voidaan käsitellä asiakkaan tilannetta, tarjota psykoedukaatiota ja tehdä toiminnallisia harjoituksia, jotka vahvistavat arjenhallintaa ja sosiaalisia taitoja. Työpajoissa tehdään luovia ja käytännönläheisiä tehtäviä, ja joissakin niistä on mahdollista suorittaa tutkinnon osia. Aidoissa työympäristöissä toteutettava ohjattu työskentely tarjoaa mahdollisuuden työelämän käytäntöjen oppimiseen ja ammattitaidon kehittämiseen. Sekä yksilö- että ryhmävalmennuksessa voidaan tukea työnhakua, työnhakuasiakirjojen laatimista ja työ- tai koulutusvaihtoehtojen hahmottamista. Tuen toteutuminen on kuitenkin alueella epätasaista.

Siirtymät palvelun jälkeen vaihtelevat yksilöllisesti. Osa asiakkaista etenee ammatilliseen kuntoutukseen, koulutukseen tai työllistyy,

mutta joillekin palvelu toimii ensisijaisesti työkyvyn selvittelyn osana, esimerkiksi eläkehakua tukevana vaiheena. Osa asiakkaista voi myös jäädä pitkäksi aikaa palveluun tai pudota palveluiden ulkopuolelle. Tästä huolimatta palvelu voi tarjota merkityksellisen arjen rakenteen, yhteisön ja suojata raskaampien palvelujen tarpeelta. Bussilippuoikeus, saavutettavat toimipisteet sekä digitaaliset ryhmät ja etäpalvelut ovat tukeneet asiakkaiden kiinnittymistä.

Seuranta tehdään määrällisesti esimerkiksi Tampereella käytössä olevan Wilma-järjestelmän avulla, josta saadaan tietoa palvelun päättymisen syistä. Ostopalveluntuottajien loppulausunnot tuottavat lisäksi laadullista tietoa asiakkaan tilanteesta. Varsinaista systemaattista laadullista arviointijärjestelmää ei kuitenkaan ole, vaan tieto on hajanaista ja perustuu pitkälti asiakaspalautteisiin. Tuloksellisuutena nähdään työelämäpolkujen lisäksi myös hyvinvoinnin paraneminen, arjen vahvistuminen ja yhteisön löytyminen. Vaikuttavuutta tukevat asiakkaan tilanteen tunteminen, tiivis yhteydenpito, yksilöllisesti asetetut tavoitteet ja sopivan haastavat tehtävät. Tampereella käyttöön otettu vaikuttavuusperustainen hankinta on lisäksi ohjannut palveluntuottajia tukemaan asiakkaiden etenemistä.

5.1.3. Kymenlaakson hyvinvointialue

Kokonaisuutena kuntouttava työtoiminta Kymenlaaksossa muodostaa systemaattisen ja tavoitteellisen palvelukokonaisuuden, jossa työtoiminta, valmennus, ryhmätoiminta ja moniammatillinen tuki yhdistyvät. Malli tukee asiakkaiden etenemistä kohti työelämää ja koulutusta myös silloin, kun kuntoutuminen on pitkäkestoista ja vaiheittaista.

Seuraava tapausesimerkki kuvaa hyvin palvelun pitkäjänteistä vaikutusta: nuori asiakas kiinnittyi vähitellen työtoimintaan, sai yksilövalmentajalta vahvaa tukea, vahvisti itsetuntoaan ja oppi tunnistamaan vahvuuksiaan. Pitkän prosessin jälkeen hän rohkaistui hakeutumaan opintoihin, joita suorittaa parhaillaan.

Kymenlaakson hyvinvointialueella kuntouttava työtoiminta on tavoitteellinen ja asiakkaan tarpeisiin perustuva palvelukokonaisuus, jonka tarkoituksena on edistää työ- ja toimintakykyä sekä vahvistaa valmiuksia kohti työllistymistä. Palvelu on suunnattu pitkäaikaistyöttömille henkilöille, joilla on työ- ja toimintakyvyn tai elämänhallinnan haasteita ja joiden työllistymistä voidaan tukea yhdistämällä kunnan, Kelan ja TE-hallinnon palveluja. Työtoiminta sisältää sekä tehtäviä että niihin liittyvää ohjausta ja valmennusta, ja toiminta perustuu asiakkaalle laadittuihin tavoitteisiin. Tavoitteellinen työote ja yksilöllinen suunnittelu tukevat työelämävalmiuksien vahvistumista ja osallisuuden lisääntymistä.

Palvelua tuottavat sekä hyvinvointialueen omat yksiköt että ulkopuoliset palveluntuottajat, ja suurin osa asiakkaista on ostopalveluissa. Lisäksi toimintaa järjestetään kumppanuussopimuksilla kuntien ja seurakunnan toimipisteissä. Yksilö- ja työvalmennus sekä ryhmämuotoinen toiminta toteutetaan asiakkaan tarpeiden ja jakson laajuuden mukaisesti. Työvalmentajien, yksilövalmentajien ja sosiaaliohjaajien yhteistyö on sujuvaa, ja Walmu-asiakastietojärjestelmä tukee tiedonkulkua palveluntuottajien ja sosiaalihuollon välillä. Palveluun liittyy myös tiivistä moniammatillista yhteistyötä esimerkiksi työkyvyn tuen tiimin kanssa.

Palveluun ohjaututaan aina aktivointi- tai monialaisen työllistymissuunnitelman kautta. Ohjauksen tavoitteena on tunnistaa asiakkaan senhetkinen tuen tarve ja löytää sellainen työtoimintaympäristö, joka vastaa hänen toimintakykyään ja tukee etenemistä seuraaville palvelupoluille. Prosessissa huomioidaan asiakkaan yksilöllinen tilanne, tavoitteet ja toiveet, ja pyrkimyksenä on löytää kuntoutumista tukeva ympäristö, joka samalla auttaa työ- ja toimintakyvyn arvioinnissa.

Sisällöllisesti kuntouttava työtoiminta rakentuu työtoiminnan tehtävistä, yksilöllisestä valmennuksesta ja ryhmätoiminnasta. Ryhmissä käsitellään hyvinvointiin, työ- ja toimintakykyyn, arjenhallintaan, digitaitoihin ja työelämätaitoihin liittyviä teemoja. Asiakasta voidaan tukea myös etuuksien hakemisessa, sähköisten

palvelujen käytössä ja työnhakuasiakirjojen päivittämisessä. Jakso tarjoaa mahdollisuuden arvioida asiakkaan työskentelyedellytyksiä ja sopivia työolosuhteita. Jakson lopussa työtoimintapaikka laatii palautteen tavoitteiden toteutumisesta, työ- ja toimintakyvyn havainnoista sekä suosituksista jatkosuunnitelmiin, ja palaute käydään läpi yhdessä asiakkaan kanssa.

Jatkopolut rakentuvat työtoimintajakson aikana kertyneen tiedon ja loppupalautteen perusteella. Asiakas voi siirtyä esimerkiksi ammatilliseen kuntoutukseen, työvoimakoulutukseen, opintoihin, työkokeiluun, palkkatukityöhön tai muihin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Moni tarvitsee useita työtoimintajaksoja, jolloin tavoitteita tarkennetaan toimintakyvyn kehittymisen mukaan. Palvelun aikana voidaan järjestää myös muita tarvittavia palveluja, ja jatkosuunnitelmat laaditaan yhteistyössä asiakkaan ja eri toimijoiden kanssa.

Kymenlaaksossa palvelun seuranta tehdään useilla tavoilla. Aktivointiastetta ja työelämään sijoittuvien asiakkaiden määrää seurataan kuukausittain, ja asiakastytytyväisyyttä mitataan vuosittain. Walmu-järjestelmään kirjataan tiedot asiakkaiden jatkosijoittumisesta, mikä mahdollistaa kokonaiskuvan muodostamisen. Osalla palveluntuottajista on käytössä myös Sovari-mittari sosiaalisen vahvistumisen arviointiin. Lisäksi palveluntuottajat voivat hakea vaikuttavuuskorvausta tilanteissa, joissa heidän työnsä on edistänyt asiakkaan myönteistä siirtymää.

5.2. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelukuvauksia

5.2.1. Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue

Tapausesimerkki 1:

”Yksi mieleen jäänyt asiakastarina kuvaa sosiaalisen kuntoutuksen vaihtelevaa luonnetta: asiakas, jolla oli runsasta päihteiden käyttöä, innostui salilla käymisestä ja eli pitkän jakson päihteettömästi. Myöhemmin tilanne kuitenkin heikkeni, ja päihteiden käyttö lisääntyi. Tarina kuvastaa sosiaalisen kuntoutuksen arkea – siinä on onnistumisia,

mutta myös takapakkeja. Palvelun merkitys korostuu juuri näissä hetkissä, kun asiakas saa tukea ja mahdollisuuden yrittää uudelleen.”
(Kokemus Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueelta)

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueella sosiaalinen kuntoutus muodostaa keskeisen palvelun niille asiakkaille, joiden toimintakyky, elämänhallinta tai sosiaalinen osallisuus on heikentynyt siinä määrin, ettei työelämään tai koulutukseen siirtyminen ole vielä ajankohtaista. Palvelu täydentää hyvinvointialueen sosiaalipalvelujen kokonaisuutta erityisesti tilanteissa, joissa asiakas ei ole työvoimapalvelujen piirissä, mutta tarvitsee arkeen rakennetta, tukea ja kuntouttavia elementtejä. Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on vahvistaa asiakkaan osallisuutta ja arjenhallintaa, ehkäistä syrjäytymistä sekä luoda edellytyksiä myöhemmille palvelupoluille, kuten kuntouttavalle työtoiminnalle tai muille sosiaalipalveluille.

Palvelun sisältö rakentuu joustavasti asiakkaan tarpeiden pohjalta. Sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat vastaavat palvelun suunnittelusta ja toteutuksesta sekä yksilö- että ryhmämuotoisena toimintana. Joillekin asiakkaille palveluun on sisältynyt myös fyysistä toimintaa, kuten mahdollisuus käyttää kuntosalia osana omaa kuntoutumisen prosessiaan. Lisäksi tutustumiskäynnit yhteisöllisen asumisen yksiköihin ovat laajentaneet asiakkaiden näkemystä tulevista vaihtoehtoista. Ryhmien, yksilötapaamisten ja toiminnallisten sisältöjen yhdistäminen mahdollistaa sen, että palvelu voidaan räätälöidä hyvin erilaisiin elämäntilanteisiin ja kuntoutumisen vaiheisiin. Toimintaa ohjaa vahva asiakaslähtöisyys ja tavoitteellisuus, vaikka tavoitteet voivat olla pieniä ja arkeen kiinnittyviä.

Asiakkaat ohjautuvat sosiaaliseen kuntoutukseen monia eri reittejä pitkin. Palveluun voidaan ohjata huoli-ilmoituksen perusteella, asiakkaan omasta aloitteesta tai sosiaalipalveluissa tehdyn asiakaskäynnin yhteydessä. Matalan kynnyksen ohjautuminen mahdollistaa sen, että palveluun tulevat hyvin erilaisissa tilanteissa olevat ihmiset, ja sosiaalinen kuntoutus toimii usein ensimmäisenä tukipalveluna tilanteissa, joissa voimavarat ovat vähäiset tai avun tarve akuutti. Ohjautumisen monikanavaisuus kertoo palvelun

saavutettavuudesta ja sen roolista osana sosiaalihuollon peruspalveluja.

Palvelun sisällöt vaihtelevat asiakkaan yksilöllisten tarpeiden mukaan ja voivat sisältää yksilöllisiä keskusteluja, tavoitteiden asettamista, arjenhallinnan tukemista ja suunnitelmallista toimintakyvyn vahvistamista. Ryhmätoiminta on nostettu tärkeäksi menetelmäksi, sillä se tarjoaa turvallisen ympäristön sosiaalisten taitojen harjoitteluun, vertaistukeen ja yhteisöllisyyden kokemiseen. Ryhmät voivat toimia asiakkaalle ensimmäisenä askeleena kohti aktiivisempaa osallistumista ja myöhempiä palvelupolkuja. Yksilötapaamiset tarjoavat puolestaan tilaa syvemmälle ohjaukselle ja tilanteen arvioinnille. Toiminta on kokonaisuudessaan luonteeltaan kuntouttavaa ja tukee asiakkaan valmiuksia ottaa seuraavia askelia omien voimavarojensa mukaan.

Asiakkaiden siirtymät palvelusta eteenpäin ovat monimuotoisia ja rakentuvat yksilöllisesti. Osa asiakkaista etenee sosiaalisesta kuntoutuksesta kuntouttavaan työtoimintaan, kun heidän toimintakykynsä ja elämänhallintansa vahvistuvat. Toiset voivat siirtyä eläkkeelle, mikäli työkyvyn rajoitteet ovat merkittäviä. Joidenkin asiakkaiden kohdalla palvelu päättyy ilman jatkoa muihin palveluihin, jos heidän ensisijaiset tavoitteensa liittyvät arjen vakauden saavuttamiseen tai tilanteen rauhoittamiseen. Sosiaalinen kuntoutus toimii näin osana joustavaa palvelupolkua, jossa eteneminen ei ole lineaarista eikä kytkeydy suoraan työmarkkinoille, vaan tavoitteet määritellään asiakkaan tilanteen edellyttämällä tavalla.

Palvelun seuranta ja arviointia toteutetaan ennen kaikkea asiakassuunnitelmaneuvoittelussa, palvelutarpeen arvioissa ja asiakkaan sekä työntekijän välisissä keskusteluissa. Edistymistä ei mitata yhtenäisillä mittareilla, sillä muutokset voivat olla hyvin yksilöllisiä ja liittyä esimerkiksi osallistumisen lisääntymiseen, arjen rakenteiden vahvistumiseen tai asiakkaan omaan kokemukseen toimintakyvyn paranemisesta. Joillekin asiakkaille pelkkä osallistuminen ryhmätoimintaan tai säännölliseen tapaamiseen on merkittävä onnistuminen. Seuranta on näin ollen laadullista ja nojaa

työntekijöiden havaintoihin, asiakkaiden itsearviointeihin ja yhteisiin suunnitelmiin.

5.2.2. Pirkanmaan hyvinvointialue

Pirkanmaan hyvinvointialueella sosiaalinen kuntoutus on palvelu, joka tukee työikäisiä henkilöitä vaikeissa elämäntilanteissa, joissa toimintakyky, arjenhallinta ja sosiaalinen osallisuus ovat heikentyneet. Palvelu on suunnattu erityisesti niille, joilla pitkäaikainen työttömyys, sairaudet, mielenterveyden ongelmat tai päihteidenkäyttö ovat vaikuttaneet kykyyn selviytyä arjen vaatimuksista tai kiinnittyä muihin palveluihin. Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet eivät rajoitu työmarkkinoille suuntautumiseen, vaan palvelun keskiössä on asiakkaan sosiaalisen toimintakyvyn vahvistaminen, syrjäytymisen ehkäisy ja osallisuuden tukeminen. Kuntoutuminen tapahtuu vuorovaikutuksessa ammattilaisten ja vertaisten kanssa, mikä mahdollistaa asiakkaalle turvallisen ympäristön toipumiselle ja uusien taitojen harjoittelulle.

Palvelun järjestäminen on Pirkanmaalla ollut muutoksessa hyvinvointialueen perustamisen jälkeen. Ennen hyvinvointialuetta sosiaalista kuntoutusta tarjottiin kunnissa vaihtelevasti: Tampereella palvelu oli ostopalveluna järjestettyä yksilökohtaista tukea, kun taas monissa muissa kunnissa tarjonta painottui ryhmämuotoiseen toimintaan tai palvelua ei ollut lainkaan. Hyvinvointialueella painopiste on siirtynyt yhtenäisemmän palvelukokonaisuuden rakentamiseen, ja sosiaalinen kuntoutus järjestetään nyt monituottajamallilla. Sekä oma tuotanto että järjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö ovat osa palvelurakennetta, vaikka järjestöjen matalan kynnyksen toiminta ei itsessään ole sosiaalihuoltolain mukaista sosiaalista kuntoutusta. Sosiaalinen kuntoutus on tuotu aidosti sosiaalihuollon menetelmäksi, jossa päätös palvelun myöntämisestä tehdään sosiaalihuollon toimesta ja palvelu kirjataan asiakassuunnitelmaan. Muutos on merkinnyt siirtymää irrallisista ostopalveluista osaksi sosiaalihuollon kokonaisvaltaista työskentelyä.

Palveluun ohjautuminen tapahtuu palvelutarpeen arvioinnin kautta. Asiakas voi itse olla yhteydessä työikäisten sosiaalipalvelujen neuvontaan ja pyytää pääsyä sosiaaliseen kuntoutukseen, jonka jälkeen hänet ohjataan oman alueensa sote-asematiimiin arviointia varten. Mikäli arvioinnissa todetaan sosiaalipalvelujen tarve ja asiakkaalle nimetään omatyöntekijä, voi omatyöntekijä myöntää sosiaalisen kuntoutuksen palvelun ja sisällyttää sen asiakassuunnitelmaan. Tampereella aiemmin käytössä olleista psykiatrian palvelujen palvelupyynnöistä on luovuttu, ja sosiaalipalvelujen rooli asiakkaan ohjauksessa on vahvistunut. Koska palvelun edellytyksenä on palvelutarpeen arvio, kaikki halukkaat eivät välttämättä pääse palveluun, mitä on pyritty tasapainottamaan rahoittamalla järjestöjen avointa ryhmätoimintaa matalan kynnyksen vaihtoehtona.

Sosiaalisen kuntoutuksen sisällöt määritellään yksilöllisesti yhdessä asiakkaan kanssa, ja työskentely on rinnalla kulkevaa ja intensiivistä. Menetelmät voivat sisältää psykososiaalista tukea, ratkaisukeskeistä ohjausta, voimavaralähtöisiä työtapoja sekä ura- ja työhönvalmennusta. Toiminta voi olla yksilötyöskentelyä tai ryhmämuotoista, riippuen asiakkaan tarpeista ja kunnassa tarjolla olevista resursseista. Keskeistä on turvallinen yhteistyösuhde, joka mahdollistaa pitkäjänteisen muutostyön. Palvelu vastaa kokonaisvaltaisiin haasteisiin jo ennen kuin arjen ongelmat kasvavat liian suuriksi, ja tukee asiakkaan kykyä selviytyä arjen tilanteista, palveluista ja tulevista vaihtoehdoista. Ryhmätoiminnoilla on tärkeä rooli sosiaalisen tuen, vertaissuhteiden ja yhteisöllisyyden vahvistamisessa.

Asiakkaiden siirtymät palvelusta eteenpäin ovat yksilöllisiä ja tavoitteisiin suhteutettuja. Sosiaalinen kuntoutus voi toimia ponnahduslautana kohti työllistymistä edistäviä palveluita, koulutusta tai työkykyä tukevaa toimintaa, mutta se voi myös olla stabiloiva tukipalvelu tilanteissa, joissa arjenhallinnan vahvistaminen on ensisijaista. Osa asiakkaista etenee kohti opintoja tai työmarkkinoita itsevarmuuden, taitojen ja toimintakyvyn vahvistuessa, kun taas toisille eteneminen voi tarkoittaa yhteyttä muihin sosiaali- tai terveyspalveluihin. Työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen yhteisenä

piirteenä korostuu itseluottamuksen kasvattaminen positiivisen palautteen kautta.

Palvelun seuranta ja arviointi perustuvat palvelutarpeen arvioon, asiakassuunnitelmaan sekä työntekijän ja asiakkaan väliseen jatkuvaan vuoropuheluun. Koska muutokset ovat usein pieniä ja pitkäkestoisia, arviointi on luonteeltaan laadullista ja perustuu esimerkiksi asiakkaan omaan kokemukseen hyvinvoinnin lisääntymisestä tai arjenhallinnan vahvistumisesta. Palvelun järjestämiseen on kohdistunut säästöpainetta, mutta samalla hyvinvointialueella on tunnistettu tarve vahvistaa sosiaalisen kuntoutuksen rakenteita ja yhtenäistää palvelua alueellisesti. Vuoden 2025 ja 2026 aikana sosiaalisen kuntoutuksen kehittämistä jatketaan sekä pysyvänä omana toimintana että useiden ulkoisilla rahoituksilla toteutettavien hankkeiden avulla.

5.2.3. Kymenlaakson hyvinvointialue

Tapausesimerkki 2:

”Sosiaalisen kuntoutuksen alkaessa nuorella asiakkaalla oli takanaan keskeytyneet ammattiopinnot ja useita keskeytyneitä kuntouttavan työtoiminnan jaksoja eri työtoimintapaikoissa ja -tehtävissä. Asiakas oli vahvasti syrjäytynyt, eikä juuri poistunut kotoaan. Yksilövalmentajan tukemana asiakas aloitti onnistuneesti hänen tarpeitaan vastaavan kuntouttavan työtoiminnan ja sai hyvää tukea työtoimintapaikalla. Yksilövalmentaja selvitteli opiskelun jatkomahdollisuuksia oppilaitoksen kanssa. Kouluun rakennettiin asiakkaalle tuki opiskeluhuollon kanssa. Yksilövalmentaja saatteli asiakasta kouluun ja yhdessä opiskeluhuollon kanssa tuki asiakasta kiinnittymään opintoihin, joista hän on juuri valmistumaisillaan.” (Kokemus Kymenlaakson hyvinvointialueelta)

Kymenlaakson hyvinvointialueella sosiaalinen kuntoutus on keskeinen palvelu niille työttömille työnhakijoille ja aikuissosiaalityön asiakkaille, jotka tarvitsevat vahvaa ja yksilöllistä tukea toimintakykynsä, elämänhallintansa ja työelämävalmiuksiensa edistämiseksi. Palvelun tarkoituksena on ehkäistä syrjäytymistä, vahvistaa osallisuutta ja luoda edellytyksiä asiakkaan kiinnittymiselle kuntoutumista edistäviin palveluihin. Sosiaalinen kuntoutus toimii usein nivelvaihepalveluna

tilanteissa, joissa asiakkaan voimavarat ovat heikentyneet ja työelämään tai koulutukseen suuntautuminen edellyttää ensin arjen perusrakenteiden vahvistamista ja kokonaisvaltaisen kuntoutumisen tukemista.

Palvelua tuottaa Kymenlaakson hyvinvointialue, ja sen toteutuksessa korostuu pitkäjänteinen muutostyö, joka mahdollistuu saman työntekijän jatkuvuudella asiakasprosessin aikana. Palvelu rakentuu yksilövalmennuksen, moniammatillisen yhteistyön ja joustavasti valittavien kuntouttavien menetelmien varaan. Työntekijät käyttävät asiakkaan tarpeiden mukaan psykososiaalisia menetelmiä, ratkaisukeskeistä työtettä, voimavaralähtöistä ohjausta sekä ura- ja työhönvalmennusta. Ryhmätoimintaa voidaan hyödyntää täydentävänä osana, etenkin silloin kun tavoitteena on sosiaalisten taitojen vahvistaminen tai vertaistuen mahdollistaminen. Palvelun toteuttamisessa valmentaja voi olla tiiviisti mukana myös asiakkaan asioinneissa viranomais- ja terveydenhuollon palveluissa, mikä vahvistaa palvelun matalan kynnyksen luonnetta ja tukee asiakasta kokonaisvaltaisesti.

Palveluun ohjaututaan yhteisen arvioinnin kautta, ja sosiaalinen kuntoutus myönnetään yleensä 3–6 kuukauden jaksoiksi, usein enintään vuodeksi kerrallaan. Arvioinnissa tarkastellaan asiakkaan elämäntilannetta, toimintakykyä, tuen tarvetta ja tavoitteita, ja palvelu käynnistyy silloin, kun yksilöllinen ja intensiivinen tuki arvioidaan taroituksenmukaiseksi. Valmentaja toimii asiakkaan rinnalla koko prosessin ajan ja tukee sekä arjen käytännön asioissa että jatkopolkujen hahmottamisessa. Ohjautumismalli on joustava ja perustuu asiakkaan ja työntekijän väliseen yhteiseen suunnitteluun.

Palvelun sisällöt muotoutuvat asiakkaan yksilöllisten tarpeiden pohjalta ja voivat sisältää psykososiaalista tukea, toiminnallisia menetelmiä, tavoitteellista elämänhallinnan ohjausta, työelämävalmiuksien harjoittelua ja erilaisten viranomaisasioiden hoitamisen tukea. Valmennuksessa voidaan keskittyä esimerkiksi vuorokausirytmien vahvistamiseen, arjen hallintaan, palveluiden hakemiseen, taloudellisiin kysymyksiin, terveyteen liittyvien asioiden järjestämiseen tai

ammattillisten tavoitteiden jäsentämiseen. Moniammatillinen verkostotyö on keskeinen osa prosessia, ja asiakkaan asioissa tehdään tiivistä yhteistyötä esimerkiksi terveydenhuollon, TE-palveluiden, kuntoutuspalveluiden ja muiden hyvinvointialueen toimijoiden kanssa. Työskentely on kokonaisvaltaista, turvallista ja joustavaa, ja siinä huomioidaan myös se, että muutos voi tapahtua hitaasti ja pienin askelin.

Jakson päättyessä asiakkaan tavoitteena on edetä yksilöllisesti laaditun suunnitelman mukaisesti kohti työllistymistä edistäviä palveluita, koulutusta, työtä tai muita tuen muotoja. Siirtymät tehdään suunnitelmallisesti yhteistyössä asiakkaan ja eri palvelutahojen kanssa. Joillekin asiakkaille sosiaalinen kuntoutus toimii välietappina kohti vahvempia työelämälähtöisiä palveluita, kun taas toiset siirtyvät muihin sosiaalipalveluihin tai terveydenhuollon palveluihin, mikäli heidän toimintakykynsä edellyttää erilaista tukea. Palvelu voi toimia myös tilanteen stabiloivana tukena, jolloin asiakkaan eteneminen tapahtuu hänen omien voimavarojensa ja tavoitteidensa mukaisesti ilman välitöntä siirtymää muihin palveluihin.

Palvelun seuranta ja arviointia tehdään sekä palvelujakson aikana että sen päättyessä. Arviointi perustuu tavoitteisiin, työntekijän havaintoihin, asiakkaan itsearviointiin ja moniammatillisen verkoston palautteeseen. Muutosta tarkastellaan yksilöllisesti, sillä edistyminen voi näkyä esimerkiksi arjen rytmin vakiintumisena, asiointikyvyn parantumisena, toimintakyvyn kohentumisena, vuorovaikutustaitojen vahvistumisena tai asiakkaan omassa kokemuksessa hyvinvoinnin lisääntymisestä. Palvelun vaikuttavuus rakentuu ennen kaikkea turvallisen yhteistyösuhteen, työntekijän jatkuvuuden ja joustavan työotteen varaan, ja asiakkaiden kokemus palvelun hyödyllisyydestä on olennainen osa arviointia. Muutokset voivat olla pieniä ja pitkäjänteisiä, mutta ne muodostavat perustan myöhemmälle kuntoutumiselle ja osallisuuden lisääntymiselle.

5.3. Vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevan toiminnan palvelukuvaus

5.3.1. Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueella vammaisten henkilöiden työllistymistä tukeva toiminta muodostaa keskeisen palvelun kehitysvammaisille asiakkaille, joilla on riittävä toimintakyky osallistua tavoitteelliseen työvaltaiseen kuntoutukseen. Palvelun tarkoituksena on tarjota mielekäästä, turvallista ja yksilöllisiin valmiuksiin perustuvaa tekemistä, joka vahvistaa asiakkaan työelämävalmiuksia ja tukee polkua kohti työllistymistä. Toiminta soveltuu erityisesti henkilöille, jotka hyötyvät rakenteisesta arjesta ja ohjatusta työtoiminnasta, mutta joilla on myös kyky ja motivaatio edetä työelämälähtöisiin tehtäviin.

Palvelu tuotetaan hyvinvointialueen omana toimintana, ja sen toteutuksessa hyödynnetään työvalmennusta sekä yksilö- että ryhmämuotoista ohjausta. Toiminta rakentuu työllistymistä tukevan työotteen ympärille, jossa keskitytään asiakkaan vahvuuksiin, henkilökohtaisiin tavoitteisiin ja työelämässä tarvittavien taitojen harjoitteluun. Menetelmät ovat tavoitteellisia ja käytännönläheisiä, ja ne sisältävät erilaisten työtehtävien harjoittelua, arjenhallinnan tukea sekä sosiaalisten ja työelämävalmiuksien vahvistamista. Työvalmentajat toimivat asiakkaiden rinnalla ja vastaavat ohjauksesta, tavoitteiden seurannasta ja edistymisen arvioinnista. Toiminta nivoutuu osaksi vammaispalvelujen kokonaisuutta ja tukee asiakkaiden mahdollisuuksia edetä kohti avoimempia työympäristöjä.

Palveluun ohjaututaan vammaispalveluiden sosiaaliohjauksen kautta. Ohjautuminen pohjautuu asiakkaan yksilölliseen tarpeeseen, toimintakykyyn ja siihen arvioon, että työllistymistä tukeva toiminta on sopiva ja tarkoituksenmukainen palvelu. Sosiaaliohjaajat arvioivat yhdessä asiakkaan ja hänen lähipiirinsä kanssa, onko palvelu oikea seuraava askel asiakkaan kuntoutumisprosessissa. Ohjautuminen tapahtuu suunnitelmallisesti, ja palveluun valikoituvat asiakkaat, joilla on riittävä toimintakyky osallistumiseen ja joille työorientoitunut ympäristö tarjoaa sopivan haasteen.

Palvelun sisällöt koostuvat työvaltaisista tehtävistä ja niihin liittyvästä ohjauksesta, jonka tavoitteena on kehittää asiakkaan taitoja ja valmiuksia työelämää varten. Työtehtävät voivat olla monipuolisia ja ne suunnitellaan vastaamaan asiakkaan toimintakykyä siten, että ne mahdollistavat onnistumisen kokemuksia ja taitojen kehittymisen. Yksilöohjaus tukee asiakkaan omien tavoitteiden toteutumista ja auttaa hahmottamaan jatkopolkuja. Ryhmämuotoinen toiminta vahvistaa sosiaalisia taitoja ja yhteisöllisyyttä, ja tarjoaa ympäristön, jossa työskentelyä voidaan harjoitella samassa tilanteessa olevien kanssa. Toiminta on kokonaisuudessaan tavoitteellista ja perustuu henkilökohtaiseen toteuttamissuunnitelmaan, jota päivitetään säännöllisesti.

Asiakkaiden siirtymät palvelusta eteenpäin riippuvat heidän yksilöllisestä toimintakyvystään ja tavoitteistaan. Osa asiakkaista voi siirtyä avotyöhön tai palkkatukeen perustuvaan työhön, mikäli heidän valmiutensa mahdollistavat tämän. Toisille tarkoituksenmukainen jatkopolku voi olla työtoiminnan jatkuminen tai muu vammaispalvelujen tarjoama tuki. Jatkopolkuja suunnitellaan yhdessä asiakkaan, työvalmentajan ja sosiaaliohjauksen kanssa, ja tavoitteena on löytää asiakkaan toimintakykyä parhaiten vastaava ratkaisu. Siirtymät toteutuvat usein asteittain, ja työvalmentajat tukevat asiakasta myös siirtymävaiheissa.

Palvelun vaikuttavuuden seuranta perustuu henkilökohtaisiin tavoitteisiin ja toteuttamissuunnitelmien säännölliseen arviointiin. Jokaisen asiakkaan edistymistä seurataan työvalmennuksen ja ohjauksen kautta, ja suunnitelmaa päivitetään tarpeen mukaan. Ohjaajien tekemä dokumentointi ja säännöllinen vuoropuhelu asiakkaiden kanssa varmistavat, että palvelu vastaa heidän tarpeisiinsa ja että sen vaikutuksia voidaan arvioida luotettavasti.

Kokonaisuutena Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen työllistymistä tukeva toiminta muodostaa tavoitteellisen ja työelämään suuntaavan palvelun, joka tukee kehitysvammaisten henkilöiden vahvuuksia, lisää osallisuutta ja mahdollistaa etenemisen kohti avoimempaa työympäristöä. Toiminnan keskiössä ovat asiakkaan yksilölliset

tavoitteet, suunnitelmallinen ohjaus ja turvallinen, rohkaiseva ympäristö, jossa työelämävalmiudet voivat kasvaa.

5.4. Vammaisten henkilöiden työtoiminnan ja kehitysvammaisten työtoiminnan palvelukuvauksia

5.4.1. Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueella vammaisten henkilöiden työtoiminta muodostaa palvelun, joka on suunnattu kehitysvammaisille ja erityisen tuen asiakkaille, joiden toimintakyky ja osaaminen mahdollistavat osallistumisen ohjattuun ja tavoitteelliseen työtoimintaan. Palvelun kohderyhmänä ovat henkilöt, jotka eivät kykene työllistymään avoimille työmarkkinoille, mutta joilla on voimavaroja ja halua osallistua mielekkääseen ja toimintakykyä ylläpitävään tekemiseen. Usein asiakkaat ovat työkyvyttömyyseläkkeellä, ja palveluun pääsyn edellytyksenä on sosiaaliohjaajan päätös sekä kyky työskennellä 4–6 tuntia päivässä tavanomaisessa työympäristössä. Uusi vammaispalvelulaki ohjaa palvelun toteutusta ja vahvistaa asiakaslähtöistä, toimintakykyä tukevaa työtettä.

Palvelu tuotetaan sekä hyvinvointialueen omana toimintana että ostopalveluina, ja sen käytännön toteutus tapahtuu toimintakeskuksissa, työpajoilla sekä avotyöpaikoilla kunnissa, esimerkiksi päiväkodeissa, koulujen keittiöissä ja kaupoissa. Toiminta rakentuu työvaltaisen orientaation varaan ja sisältää sekä yksilöllistä että ryhmämuotoista työtoimintaa. Työpäivät suunnitellaan asiakkaan toimintakyvyn ja tuen tarpeen mukaisesti, ja osa toiminnasta painottuu vahvasti arjen rakennetta tukevaan päivätoimintaan. Hyvinvointialue tekee päätöksen työtoimintaan ohjautumisesta, ja toteutus tapahtuu tiiviissä yhteistyössä toimintakeskusten, avotyöpaikkojen ja muiden kumppaneiden kanssa. Matalan kynnyksen valmennusyksiköt toimintakeskuksissa tarjoavat mahdollisuuden kokeilla työskentelyä asteittain ja turvallisesti.

Palveluun ohjautuminen tapahtuu vammaispalvelujen sosiaaliohjauksen kautta palvelutarpeen arvioinnin perusteella. Arviointi voi käynnistyä

aikuissosiaalityöstä, vammaissosiaalityöstä, työvoimapalveluista tai toimintakeskuksen työvalmentajan aloitteesta. Nuorten kohdalla oppilaitosyhteistyö on tärkeä ohjautumisen väylä, sillä oppilaitokset tuntevat opiskelijan taitotason ja tuen tarpeet hyvin, ja siirtymä harjoittelupaikoista työtoimintaan voidaan toteuttaa joustavasti ja suunnitelmallisesti. Palveluun valikoituvat henkilöt, joiden toimintakyky ja motivaatio mahdollistavat osallistumisen työtehtäviin ohjatussa ympäristössä.

Palvelun sisältö rakentuu monipuolisista työtehtävistä ja niiden ohjauksesta. Työtoiminta voi sisältää esimerkiksi siivous-, keittiö-, kierrätys-, varastointi- tai asiakaspalvelutehtäviä, ja asiakkaat voivat työskennellä sekä ryhmässä että itsenäisesti ohjauksen tukemana. Työvalmentajat suunnittelevat toiminnan tavoitteet yhdessä asiakkaan kanssa ja tukevat työpäivien sujumista, taitojen kehittymistä ja työelämävalmiuksien vahvistumista. Toiminta on luonteeltaan kuntouttavaa ja toimintakykyä ylläpitävää, ja se tarjoaa asiakkaille mahdollisuuksia oppia uusia taitoja, säännölliseen rytmiin kiinnittymistä ja osallisuuden kokemuksia. Palvelu huomioi asiakkaiden vaihtelevat voimavarat ja mahdollistaa yksilöllisen etenemisen.

Asiakkaiden siirtymät palvelusta eteenpäin ovat yksilöllisiä ja pohjautuvat toimintakykyyn sekä työvalmennuksen aikana arvioituihin valmiuksiin. Osa asiakkaista etenee avotyöhön tai palkkatyöhön tuetusti, erityisesti silloin kun työvalmiudet ja motivaatio kehittyvät. Jotkut siirtyvät eläkkeelle tai toimintakeskusten päivätoimintaan, ja osallistumispäivät suunnitellaan asiakkaan jaksamisen mukaan. Osalla asiakkaita ei ole selkeää jatkopolkua työtoiminnan päätyttyä, jolloin he jäävät kotiin. Onnistuneiksi käytännöiksi on tunnistettu siirtymät opintojen aikaisista harjoittelupaikoista työtoimintaan sekä pitkät, pysyvät työtoimintasuhteet, jotka tuovat asiakkaalle vakautta ja merkityksellisyyttä.

Palvelun seuranta ja arviointi toteutuvat henkilökohtaisten toteuttamissuunnitelmien kautta, joita päivitetään säännöllisesti. Työvalmentajat, vammaispalvelut ja työpaikan edustajat käyvät säännöllisesti yhteisiä palaverreja, joissa arvioidaan edistymistä, työssä

selviytymistä ja mahdollisia muutostarpeita. Tuloksellisuutta mitataan muun muassa avotyöhön tai tuettuun palkkatyöhön siirtyvien määrällä sekä työtoimintapaikkojen pysyvyydellä. Arvioinnissa huomioidaan myös asiakkaan terveyden, hyvinvoinnin ja sosiaalisen toimintakyvyn muutokset. Haasteena on, että osassa yksiköitä toiminnan sisältö on lähellä päivätoimintaa, vaikka palvelupäätös on tehty työtoiminnasta, mikä on nostanut esiin tarpeen sisällölliselle täsmennykselle.

Kokonaisuutena vammaisten henkilöiden työtoiminta Etelä-Pohjanmaalla tarjoaa rakenteisen ja tavoitteellisen ympäristön, joka tukee asiakkaiden toimintakykyä, vahvistaa itseluottamusta ja tarjoaa mahdollisuuksia edetä kohti työelämään kiinnittyviä ratkaisuja. Toiminnan kehittäminen jatkuu kokemusten karttuessa, ja erityisen tärkeiksi käytännöiksi on koettu matalan kynnyksen valmennus, oppilaitosyhteistyö sekä vahva työvalmennuksen tuki.

5.4.2. Pirkanmaan hyvinvointialue

Pirkanmaan hyvinvointialueella kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminta muodostaa palvelukokonaisuuden, jonka tavoitteena on tukea asiakkaiden työelämävalmiuksia, arjen taitoja ja osallisuutta sekä vahvistaa heidän valmiuksiaan elää mahdollisimman itsenäistä ja mielekästä elämää. Palvelu on suunnattu kehitysvammadiagnoosin saaneille henkilöille, jotka tarvitsevat ohjausta ja tukea työtehtävissä, sosiaalisissa tilanteissa toimimisessa ja työelämään liittyvien taitojen harjoittelussa. Palvelu tarjoaa rakenteen ja säännöllisyyden, jotka tukevat toimintakyvyn ylläpitoa ja edistämistä. Vammaispalvelulain perusteella työtoimintaa ja työhönvalmennusta järjestetään silloin, kun muiden lakien mukainen työllisyyttä tukeva toiminta ei vastaa asiakkaan yksilöllisiin tarpeisiin, ja palvelu voi jatkua eläkeikään asti.

Palvelua tuotetaan sekä hyvinvointialueen omana toimintana että ostopalveluina. Työtoiminta toteutetaan toimintakeskuksissa ja muissa soveltuvissa ympäristöissä, joissa on mahdollisuus sekä ryhmä- että yksilömuotoiseen toimintaan. Työtoiminnan asiakkuuksia on alueella 269 kokoaikaista ja 8 osa-aikaista, ja lisäksi työhönvalmennuksen asiakkuuksia on 125. Työtoiminta suunnitellaan aina yksilöllisesti

asiakassuunnitelman perusteella, ja palvelun toteuttamisessa hyödynnetään sekä hyvinvointialueen omaa tuotantoa että yksityisiä palveluntuottajia. Palvelujen toteutuksessa huomioidaan asiakkaiden yksilölliset tuen tarpeet, toiveet ja voimavarat sekä KVANK:n¹ osallisuutta ja työllistymistä edistävät laatukriteerit, joiden jalkauttamista edistetään kehittämishankkeissa.

Työtoimintaan hakeudutaan SAS-prosessin² kautta. Asiakas ottaa yhteyttä vammaissosiaalityöhön, jossa arvioidaan palvelutarve ja laaditaan asiakassuunnitelma. SAS-työryhmä arvioi palvelun kiireellisyyden, sopivan toteuttamistavan sekä palveluun ohjautumisen perusteet. Työryhmä ylläpitää kiireellisyysjärjestystä ja ohjaa asiakkaan takaisin vammaissosiaalityön työntekijälle jatkosijoitusta varten. Vammaissosiaalityön työntekijä tarjoaa sopivaa työtoimintapaikkaa ja tekee viranhaltijapäätöksen palvelun myöntämisestä. Mikäli paikkaa ei ole heti tarjolla, asiakkaan asia jää jonoon, ja asiakkaalla on mahdollisuus myös kieltäytyä tarjotusta paikasta. Työtoiminnan asiakkuus perustuu aina asiakkaan itsemääräämisoikeuteen ja vapaaehtoisuuteen.

Työtoiminnan sisällöt voivat olla monipuolisia ja suunnitellaan yksilöllisesti tavoitteiden mukaan. Toiminta voi sisältää ruokahuoltoon, siivoukseen, pyykinhuoltoon, kierrätykseen, puutarhatöihin, pihatöihin, kädentaitoihin ja tuotteiden valmistukseen liittyviä tehtäviä. Toiminta on useimmiten ryhmämuotoista, mutta yksilöllinen toiminta on mahdollista esimerkiksi työhönvalmennuksen yhteydessä. Työtoimintaa voidaan toteuttaa kokopäiväisesti (enintään 8 tuntia päivässä) tai osapäiväisesti (enintään 4 tuntia päivässä), ja osallistumispäiviä voi olla 1–5 viikossa. Työhönvalmennuksessa työvalmentaja ja asiakas arvioivat

¹ KVANK on kehitysvamma-alan järjestöjen ja julkisten toimijoiden yhteistyöverkosto

² SAS tarkoittaa Selvitä-Arvioi-Sijoita –toimintamallia henkilöille, jotka tarvitsevat ympärivuorokautista hoitoa

yhdessä asiakkaan työkykyä, taitoja, kiinnostuksen kohteita ja tavoitteita, ja työhönvalmentaja tukee työpaikan etsimisessä, työnhaussa, työtehtävien opettelussa sekä työyhteisöön kiinnittymisessä. Työhönvalmennus tarjoaa tukea myös työnantajille esimerkiksi tehtävien räätälöinnissä.

Pirkanmaalla avotyötoiminta on korvattu työllistymistä tukevalla harjoittelulla, joka toteutetaan tavallisilla työpaikoilla ilman työsuhdetta. Työharjoittelu on lyhytaikaista ja määräaikaista, ja sen aikana palveluntuottaja huolehtii asiakkaan ohjauksesta ja tuesta. Työtehtävät ovat tavallisia työtehtäviä, ja tavoitteena on työelämätaitojen kehittyminen sekä realististen jatkopolkujen hahmottaminen.

Asiakkaiden siirtymät työtoiminnasta voivat olla monimuotoisia. Toiminta voi jatkua pitkään ja kattaa useita elämänvaiheita, ja asiakkaalla voi olla samanaikaisesti päivätoimintaa, työtoimintaa ja työhönvalmennusta. Ikääntymisen myötä asiakkaat siirtyvät usein kokonaan päivätoiminnan piiriin. Toisaalta työtoiminta ja työhönvalmennus voivat tukea polkua kohti työllistymistä, mikäli asiakkaan toimintakyky, voimavarat ja tavoitteet mahdollistavat sen. Joissakin tilanteissa sopivan paikan puuttuminen tai asiakkaan valinta vaikuttaa siirtymiin ja palvelun jatkumiseen.

Palvelun vaikuttavuuden seuranta perustuu asiakassuunnitelmien vuosittaisiin tarkistuksiin, asiakasmääriin, suoritteisiin ja palautteeseen. Asiakastyytyväisyyskyselyitä tehdään kahden vuoden välein, ja kehittämishankkeissa käytössä on erillisiä asiakaskyselylomakkeita työtoimintaan ja työhönvalmennukseen liittyen. Syksystä 2025 alkaen kerätään jatkuvaa asiakaspalautetta. Lisäksi palveluntuottajat keräävät omaa palautetta ja osallistuvat kehittämistyöhön. Palvelujen toteutuksessa kiinnitetään erityistä huomiota asiakkaiden itsemääräämisoikeuteen, osallisuuteen ja turvalliseen, tavoitteelliseen työskentely-ympäristöön.

5.4.3. Kymenlaakson hyvinvointialue

Tapausesimerkki:

”Asiakas aloitti vuonna 2012 työpajalla työharjoittelun erityisammattiopiston oppilaana. Valmistuttuaan koulusta hän siirtyi erityishuoltolain mukaiseen työtoimintaan, jossa olikin yhteensä kymmenisen vuotta. Asiakas kehittyi työtoiminnan aikana asteittain kohti itsenäisempää ja vastuullisempaa työskentelyä.

Toiminnan edetessä tehtävien kirjo laajeni, ja asiakkaalle annettiin vastuuta hänen valmiuksiensa ja mielenkiinnon kohteidensa mukaan. Nuoren iän ja vilkkaan luonteen myötä kehitykseen sisältyi myös haasteita ja hetkittäisiä takapakkeja. Näihin suhtauduttiin rakentavasti – tarvittaessa palattiin tiiviimpään ohjaukseen ja selkeämpään päivärytmiin. Kun tilanne sen salli, jatkettiin jälleen eteenpäin kohti tavoitteita ja suurempaa itsenäisyyttä.

Ajan myötä edistysaskeleet vahvistuivat, ja myös vastuunotto kasvoi. Monia tilanteita voitiin jälkikäteen tarkastella yhdessä – ja nyt nuoruuden vilkkaukselle osataan jo nauraa tavatessamme.

Vuosi sitten asiakas siirtyi työtoimintapaikan sisällä avotyötoimintaan, jossa hän hoitaa kuljetuksen apukuljettajan tehtäviä. Lisäksi hän on päässyt avoimille työmarkkinoille keikkatöihin.

Asiakas kertoo, että työtoiminta on antanut tasapainoa elämään. Työtehtävien kautta on kertynyt hyödyllisiä perustyöelämätaitoja, kuten aktiivisuutta, vuorovaikutustaitoja ja aikatauluissa pysymistä. Hän on oppinut paljon uusia asioita, erilaisia toimintatapoja ja edistynyt tehtävissä tasaiseen tahtiin.” (Kokemus Parik-säätiöltä)

Kymenlaakson hyvinvointialueella työtoiminta muodostaa kaksipalvelukokonaisuutta: kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminnan, jonka tehtävänä on edistää asiakkaiden osallisuutta ja tarjota toimintakykyä tukevaa ja ylläpitävää päiväaikaista toimintaa,

sekä sosiaalihuoltolain 27 d ja e §:n mukaista työtoimintaa, joka tukee asiakkaiden toimintakykyä ja arjenhallintaa sekä vahvistaa työelämätaitoja osana sosiaalihuollon palveluja. Molemmat palvelut tarjoavat työnomaisia toiminnan muotoja, mutta niiden kohderyhmä, tuen tarve ja tavoitteet eroavat toisistaan. Kehitysvammaisten työtoiminnassa korostuvat pitkäaikainen osallisuus, päiväaikaisen toiminnan mielekkyys ja toimintakyvyn ylläpito, kun taas SHL:n mukaisessa työtoiminnassa tavoitteena voi olla myös pidemmälle etenevä työelämävalmiuksien vahvistaminen ja arjen hallinnan tukeminen.

Molempia työtoiminnan muotoja järjestetään hyvinvointialueen omissa yksiköissä ja ostopalveluina yksityisiltä palveluntuottajilta. Kehitysvammaisten työtoiminta toteutuu työ- ja toimintakeskuksissa, avotyöympäristöissä sekä osin tuotannollisissa tehtävissä, kuten alihankintatyössä, tuotteiden valmistuksessa tai avustavissa tehtävissä julkisissa palveluissa. SHL:n mukainen työtoiminta järjestetään pääasiassa sosiaalipalvelujen asiakkaiden toimintayksiköissä, ja siihen sisältyy työnomaisia tehtäviä, joiden tarkoituksena on ylläpitää toimintakykyä ja vahvistaa arjen struktuuria. Avotyö ja tuettu palkkatukityö voivat olla osa palvelujen sisältöjä, mutta kehitysvammaisten työtoiminnassa avotyö on yleensä pidempikestoista ja kiinnittyy toimivan arjen rytmittämiseen, kun taas SHL:n työtoiminnassa avotyö ja tuettu työ tähtäävät selkeämmin työelämävalmiuksien vahvistamiseen.

Ohjautuminen palveluihin tapahtuu laaja-alaisen palvelutarpeen arvioinnin kautta. Kehitysvammaisten työtoimintaan ohjataan erityishuollon asiakkaat, joilla on riittävä toimintakyky työtehtävissä toimimiseen, ja jotka eivät tarvitse jatkuvaa seurantaa. Arviointi tehdään sosiaalihuollon ammattihenkilön toimesta yhteistyössä asiakkaan ja lähipiirin kanssa, ja sen perusteella laaditaan asiakassuunnitelma. SHL:n mukaiseen työtoimintaan ohjautuvat asiakkaat, joiden todetaan hyötyvän toimintakykyä ylläpitävästä työnomaisesta toiminnasta ja joilla on halukkuus osallistua siihen. Molemmissa palveluissa toimintapaikan valinta pohjautuu asiakkaan tarpeisiin, toiveisiin ja toimintakykyyn.

Työtoiminnan sisällöt eroavat palvelumuotojen välillä asiakkaiden tarpeiden mukaisesti. Kehitysvammaisten työtoiminnassa painottuvat työnomaiset tehtävät, ryhmässä tehtävä työ sekä ohjattu, mutta suhteellisen itsenäinen toiminta, jossa asiakkaat tarvitsevat vain vähäistä ohjausta. Tavoitteena on työskentely tutussa ympäristössä ja toimintakyvyn vahvistaminen pitkällä aikavälillä. SHL:n mukaisessa työtoiminnassa sisältöihin sisältyy laajemmin motivointia, arjenhallinnan tukea, työelämätaitojen harjoittelua ja mahdollisesti liikkumisen tukea. Työvalmennus on keskeinen osa molempia palveluja, mutta SHL:n työtoiminnassa työvalmennuksella on korostunut rooli polkujen rakentamisessa kohti tuettua työtä, palkkatukityötä tai muita työllistymistä edistäviä palveluita. Työvalmentajan käynnit ja yhteydenpito tapahtuvat vähintään kuukausittain molemmissa palveluissa.

Asiakkaiden siirtymät vaihtelevat palvelumuodon mukaan. Kehitysvammaisten työtoiminnan asiakkaat jatkavat usein pitkään työtoiminnassa tai siirtyvät päivätoimintaan, avotyöhön tai muihin vammaispalvelujen kokonaisuuksiin. Siirtymät voivat olla hitaita ja perustua toimintakyvyn ylläpitoon. SHL:n työtoiminnassa siirtymät voivat edetä kohti tuettua palkkatyötä, työelämää, muita kuntouttavia palveluita tai tilanteen mukaan takaisin arkea tukevampiin palveluihin. Osa asiakkaista ei välttämättä siirry muihin palveluihin, ja työtoiminnan päättymisen jälkeen he voivat jäädä kotiin, mikä korostaa yksilöllisen suunnittelun tarvetta.

Palvelujen seuranta ja arviointi toteutuvat henkilökohtaisten toteuttamissuunnitelmien avulla, joita päivitetään säännöllisesti asiakkaan tilanteen mukaan. Hyvinvointialueen omat työtoimintayksiköt ja ostopalvelutuottajat keräävät asiakaspalautetta vuosittain, ja palautetta hyödynnetään palvelujen kehittämisessä. Valvontaa tehdään osana hyvinvointialueen omavalvontaohjelmaa, jota tukevat valvontakoordinaattorien tekemät käynnit ja ohjeistus. Kehitysvammaisten työtoiminnassa korostuvat itsemääräämisoikeuden toteutuminen ja pysyvien rakenteiden varmistaminen, kun taas SHL:n työtoiminnassa arvioinnin painopiste on työelämävalmiuksien kehittämisessä ja arjen rakenteiden vahvistumisessa. Molemmissa

palveluissa seuranta perustuu asiakkaan edistymisen tarkasteluun, toimintakyvyn muutoksiin ja palvelujen vaikuttavuuteen.

6. Keskeiset havainnot työllistymistä edistävästä sosiaalipalveluista

Kuntouttava työtoiminta, sosiaalinen kuntoutus ja vammaisten henkilöiden työllistymistä tukeva toiminta sekä vammaisten henkilöiden ja kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminta muodostavat keskeisen työikäisten sosiaalipalvelujen kokonaisuuden hyvinvointialueilla. Näiden palvelujen yhteinen tehtävä on vahvistaa asiakkaiden työ- ja toimintakykyä, osallisuutta ja arjenhallintaa sekä tukea polulla kohti työelämää tai muuta sopivaa jatkopalvelua. Palvelut ovat monelle asiakkaalle elintärkeitä ja niiden merkitys korostuu erityisesti tilanteissa, joissa ensisijaiset työvoimapalvelut tai terveyspalvelut eivät vastaa asiakkaan tarpeisiin. Samalla palveluiden toteutuksessa, resursoinnissa ja tavoitteellisuudessa on huomattaviakin alueellisia eroja, jotka vaikuttavat asiakkaiden yhdenvertaisuuteen ja palveluiden vaikuttavuuteen.

Kuntouttavassa työtoiminnassa on korostunut sen rooli pitkäaikaistyöttömien tukemisessa, erityisesti silloin kun työkyvyssä on ollut merkittäviä sosiaalisia tai terveydellisiä rajoitteita. Käytettävissä olleen aineiston mukaan vain pieni osa asiakkaista on työkykyisiä ja kykeneviä siirtymään suoraan ensisijaisiin työvoimapalveluihin, ja valtaosa tarvitsee ennen sitä kuntoutusta, toimintakyvyn vahvistamista tai arjen rakenteiden tukemista. Tämä korostaa palvelun alkuperäistä tarkoitusta toimintakykyä ylläpitävänä ja syrjäytymistä ehkäisevänä palveluna, vaikka viime vuosina keskustelu on painottunut työelämäorientaatioon ja nopeisiin siirtymiin.

Alueilla, joilla yksilövalmennus on vahvasti integroitu palveluun, asiakkaat etenevät selkeämmin kohti koulutusta, työkokeilua tai työelämää. Alueilla, joilla resurssipula on rajoittanut yksilöllistä tukea ja palvelutarpeen arviointia, asiakkaiden polut pitkittyvät ja palveluun pääsy on paikoitellen ruuhkautunut. Säästötoimet, kuten työtoimintapäivän aterioiden poistuminen tai valmennusresurssien

vähentyminen, näkyvät suoraan asiakkaiden arjessa ja voivat lisätä palvelun keskeyttämisen riskiä.

Sosiaalinen kuntoutus muodostaa toisen keskeisen palvelukokonaisuuden, jonka tehtävä on tukea elämänhallintaa, toimintakykyä ja osallisuutta ennen työ- tai koulutuspolkujen rakentamista. Hyvinvointialueilla sosiaalisen kuntoutuksen sisältö ja toteutus vaihtelevat paljon: toisaalla se on matalan kynnyksen ryhmätoimintaa ja arjen tukea, toisaalla intensiivistä yksilövalmennusta ja tiivistä rinnalla kulkevaa työskentelyä.

Koska työvoimaviranomaisten ja Kelan palvelut kohdentuvat yhä enemmän niihin asiakkaisiin, joilla työllistymisen esteet ovat pienempiä, jää sosiaalipalveluihin ne asiakkaat, joilla ei välttämättä ole realistisia mahdollisuuksia päästä etenemään koulutukseen ja työhön. Jos tuloksina tarkastellaan ainoastaan työelämään etenemistä, jää näkemättä kaikki muut yksilökohtaiset hyvät vaikutukset, joita näillä palveluilla tuotetaan. Sosiaalisen kuntoutuksen vaikuttavuus näkyy usein pieninä mutta merkityksellisinä muutoksina arjen rytmissä, vuorovaikutustaidoissa, luottamuksessa ja kyvyssä tarttua seuraaviin palveluihin. Nämä muutokset voivat pitkällä aikavälillä ehkäistä raskaampien sosiaali- ja terveyspalvelujen tarvetta, mikä tekee palvelusta tärkeän osan myös ennaltaehkäisevää työtä.

Sosiaalipalveluiden pitäisi pystyä vahvistamaan asiakkaiden kuntoutumisen mahdollisuuksia luomalla perustaa kuntoutumiselle. Sosiaalisen kuntoutuksen orientaatio voi läpileikata koko sosiaalihuoltoa, kun se ymmärretään asiakkaan yksilöllistä rytmiä ja olosuhteita huomioivana työskentelynä. Ryhmätoiminta ja vertaistuki täydentävät palvelukokonaisuutta tarjoamalla yhteisöllisyyttä ja sosiaalista tukea niille asiakkaille, joiden osallistuminen käynnistyy matalan kynnyksen ryhmien kautta. Näissä ryhmissä painopiste ei ole suorittamisessa, vaan turvallisen ympäristön luomisessa ja rutiinien rakentamisessa.

Vammaisten ja kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminnassa ja työllistymistä tukevassa toiminnassa korostuu palvelujen laaja kirjo,

joka ulottuu toimintakykyä ylläpitävästä arjen struktuurin tarjoamisesta tavoitteelliseen työhönvalmennukseen ja avotyöhön siirtymiseen. Palveluiden rakenteet vaihtelevat alueittain merkittävästi: osalla alueista työtoimintaa toteutetaan selkeiden palveluprosessien, valvonnan ja henkilökohtaisten tavoitteiden varassa, kun taas toisilla alueilla palvelut ovat hajanaisempia ja niiden sisältö pohjautuu enemmän yksittäisten yksiköiden toimintamalleihin.

Vammaispalveluissa työvalmentajien rooli on keskeinen etenkin niille asiakkaille, joilla on mahdollisuus siirtyä avoimille työmarkkinoille tai tuettuun palkkatyöhön. Järjestelmällinen seuranta, asiakaspalautteen keruu ja omavalvonta luovat selkeän pohjan palvelujen laadun varmistamiselle. Toisaalta alueelliset erot johtavat siihen, että asiakkaiden mahdollisuudet edetä kohti työelämää eivät ole yhdenvertaisia.

Kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen sekä vammaisten henkilöiden työtoiminnan hyvissä käytännöissä korostuu asiakkaan yksilöllisen tuen, osallisuuden ja tavoitteellisen toiminnan merkitys. Palveluissa pitäisi edelleen pystyä huomioimaan yksilökohtaiset kuntoutumispolut ja huomioida, ettei kuntoutuminen ole aina suoraviivaista.

Läpileikkaavana havaintona kaikissa palveluissa on yksilövalmennuksen keskeinen merkitys. Yksilökohtaiseen työskentelyyn pitäisi olla paremmin aikaa ja resursseja sekä mahdollisuuksia paneutua asiakkaan tilanteeseen syvemmin sekä tehdä monialaista yhteistyötä eri verkostojen kanssa. Yksilövalmennus tukee asiakasta arjen rakenteiden vahvistamisessa, tavoitteiden asettamisessa ja palvelupolun hahmottamisessa. Se auttaa ehkäisemään asiakkaiden palveluun jumittumista ja lisää sekä motivaatiota että toimijuutta, mikä edistää etenemistä kohti tarkoituksenmukaisia jatkopolkuja.

Riittävän tiivis ja tavoitteellinen tuki auttaa asiakkaita kiinnittymään palveluun, asettamaan realistisia tavoitteita ja etenemään kohti niitä. Siellä, missä valmennusresurssit ovat riittävät, asiakkaiden eteneminen on tavoitteellisempaa ja palvelun vaikuttavuus parempi. Toisaalta

resurssien niukkuus ja epäselvät roolit heikentävät tuloksellisuutta ja lisäävät tilanteita, joissa asiakkaat jäävät palvelujen väliin tai ilman palveluja. Työvalmentajan säännöllinen tuki ja työpaikkakäynnit ovat osoittautuneet erityisen tärkeiksi etenkin tuetussa työssä.

Toinen keskeinen havainto on moniammatillisen yhteistyön merkitys. Moniammatillinen yhteistyö on keskeinen edellytys palveluiden sujuvuudelle. Kun sosiaalipalvelut, terveydenhuolto, työllisyyspalvelut ja kolmannen sektorin toimijat rakentavat yhteistä tilannekuvaa ja tukevat asiakasta samansuuntaisesti, siirtymät palvelusta toiseen ovat sujuvampia. Erityisen tärkeää tämä on asiakkailla, joilla on useita yhtäaikaista haasteita tai diagnooseja, ja jotka hyötyvät palvelujen yhteensovittamisesta. Toimiva tiedonkulku ja yhteiset tietojärjestelmät vähentävät riskiä palvelujen väliin putoamisesta ja mahdollistavat sen, että asiakas saa tarvitsemansa palvelut viiveettä. Vammaispalveluissa oppilaitosyhteistyö helpottaa nuorten siirtymistä työtoimintaan ja ehkäisee katkoksia valmistumisvaiheessa.

Kolmas läpileikkaava havainto liittyy palveluiden saavutettavuuteen. Kulkuyhteydet, matkojen korvaukset, etäpalvelut ja maantieteellinen läheisyys ovat tekijöitä, jotka vaikuttavat ratkaisevasti asiakkaiden osallistumiseen. Palvelut, jotka ovat saavutettavia ja lähellä asiakkaan arkea vähentävät keskeyttämiä.

Neljäs läpileikkaava havainto liittyy arviointiin. Laadukkaan toiminnan keskeinen tekijä on säännöllinen ja systemaattinen arviointi. Jakson aikaiset välitarkastelut ja loppuarvioinnit antavat sekä asiakkaalle että ammattilaisille yhteisen tilannekuvan edistymisestä ja toimintakyvystä. Laadun parantamiseksi on tärkeää, että arviointi kattaa myös asiakkaan hyvinvoinnin ja toimintakyvyn muutokset, ei ainoastaan siirtymiä työelämään.

Tulevien uudistusten valmistelussa on tärkeää vahvistaa palveluiden yhdenvertaista saatavuutta, selkeyttää palvelurakenteita ja varmistaa riittävä resursointi erityisesti yksilövalmennukseen, palvelutarpeen arviointiin ja moniammatilliseen yhteistyöhön. Yhtenäiset arviointikäytännöt ja mittarit ovat tarpeen, jotta palveluiden vaikutuksia

voidaan seurata sekä määrällisesti että laadullisesti ja jotta palvelujen rooli osana laajempaa palvelujärjestelmää vahvistuu. Kun palvelut rakentuvat asiakkaan tarpeista, tavoitteista ja toimintakyvystä käsin, niillä voidaan saavuttaa sekä inhimillisesti merkittäviä että yhteiskunnallisesti kestäviä tuloksia – vähentää syrjäytymistä, ehkäistä raskaampien palvelujen tarvetta ja vahvistaa asiakkaiden mahdollisuuksia osallistua yhteiskuntaan omien edellytystensä mukaisesti.

7. Lähteet

Kela (2026). Kelasto. <https://tietotarjotin.fi/etusivu>.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2026) Työ- ja toimintakykyä edistävät sosiaalipalvelut. Työryhmän ehdotukset 2026. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2026:6. Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/items/42016c8b-7dfa-409d-833b-935a6bef6e3d>

Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet (2026).
<https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/index>.

TEM:n arviomuistio työvoimapalveluiden kehittämiseksi (2025).
[Lausunto - Lausuntopalvelu](#)